

Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmise seaduse (kohtumenetluse avalikkus) eelnõu seletuskiri

1. Sissejuhatus

1.1. Sisukokkuvõte

Eelnõuga nähakse ette kõigis menetlusliikides jõustumise ootel kohtuotsuste avalikustamine arvutivõrgus. Kohtuotsus kuulub avalikustamisele Riigi Teataja veebilehel pärast avalikult teatavaks tegemist ja lahendil on märges „jõustumise ootel“. Kui lahend jõustub või tühistatakse, muutub märges automaatselt. Lahend saab uue staatuse: „jõustunud“ või „tühistatud“.

Arvutivõrgus avalikustatud kohtulahendis ei avalikustata füüsilisest isikust menetlusosalise isikuandmeid, v.a süüdistatava ja õigeksmõistetud puhul, kelle nimed ja isikukoodid kuuluvad avalikustamisele. Füüsilisest isikust menetlusosalisel on õigus taotleda oma nime avalikustamist ja õigeksmõistetul on õigus taotleda oma nime avalikustamise lõpetamist.

Tsiviilkohtu- ja kriminaalmenetluse seadustikes täiendatakse arvutivõrgus avalikustamisele kuuluvate määruste loetelu. Avalikustamisele kuuluvad ka tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise, korteri- ja kaasomandi asjades ning avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnoarajatise talumise asjades tehtud määrused. Lisaks ringkonnakohtu ja Riigikohtu hagita menetlust lõpetavatele määrustele tuleb avalikustada ka samas asjas tehtud maakohtu lahend.

Eelnõuga võimaldatakse menetlusvälisel isikul esitada kohtutoimikuga tutvumise taotlus tsiviil- ja halduskohtumenetluses kinnises menetluses arutatud kohtuasjas ning kriminaalmenetluses lõpetatud kohtuasjas.

Õigusemõistmise huvides võib kohtu algatusel teha kohtuistungist ülekande veebilehel. Info ülekande toimumise kohta avalikustatakse Riigi Teataja veebilehel.

Kriminaalmenetluse seadustikku täiendatakse kaebeõiguse võimaldamisega isikule, kellele kohus on määranud istungil teatavaks saanud asjaolude saladuses hoidmise kohustuse.

1.2. Eelnõu ettevalmistajad

Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Justiitsministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna kohtute talituse nõunik Marilin Reintamm (tel 680 3116, e-post marilin.reintamm@just.ee). Riigi Teataja seaduse muudatused on koostanud Riigi Teataja talituse nõunik Valter Hans Lani (e-post valterhans.lani@just.ee).

Eelnõu ja seletuskirja on keeleliselt toimetanud õiguspoliitika osakonna õigusloome korralduse talituse toimetaja Mari Koik (e-post mari.koik@just.ee).

1.3. Märkused

Eelnõuga muudetakse järgmiste seaduste järgmisi redaktsioone:

1) halduskohtumenetluse seadustik (HKMS), RT I, 06.07.2023, 30

- 2) kriminaalmenetluse seadustik (KrMS), RT I, 06.07.2023, 50
- 3) Riigi Teataja seadus (RTS), RT I, 11.03.2023, 85
- 4) tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS), RT I, 06.07.2023, 97
- 5) väärteomenetluse seadustik (VTMS), RT I, 06.07.2023, 127

Eelnõu vastuvõtmiseks Riigikogus on vajalik koosseisu hääلteenamus, sest muudetakse kohtumenetluse seadusi (Eesti Vabariigi põhiseaduse § 104 lg 2 p 14).

2. Seaduse eesmärk

Eelnõu peamine eesmärk on suurendada kohtumenetluse avalikkust ja kohtupraktika kättesaadavust, samal ajal tagades süütuse presumptsiooni ja juurdepääsupiiranguga andmete ning füüsilisest isikust menetlusosalise eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatus kaitse.

Eelnõuga soovitakse tagada põhiseaduse mõte, et kohtupidamine on avalik, kuid teha seda nii, et inimestel ei kaoks julgus oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda. Eelnõus esitatud lahendused võimaldavad vastavalt põhiseaduse § 24 lõikele 4 kohtuotsuse avalikkusele kättesaadavaks teha pärast lahendi avalikku kuulutamist. Eelnõu muudatused tagavad menetlusosalisele kindluse, et tema isikuandmete avalikustamine on seadusega kaitstud. Füüsilisest isikust menetlusosaline ei pea edaspidi kohtu poole pöörduma avalikustatud kohtulahendist isikuandmete eemaldamise taotlusega. Riigi Teatajas füüsilisest isikust menetlusosalise isikuandmed avalikustamisele ei kuulu. Süüdimõistetud nime avalikustamises muudatusi ette ei ole näha. Süüdimõistetud nimi kuulub avalikustamisele.

Kohtupraktikast huvitatutel avaneb võimalus veebis tutvuda kohtulahenditega pärast nende avalikult teatavaks tegemist ning lugeda aktuaalset kohtupraktikat ka neis menetlustes, mille avalikustamist seni seadus ette ei näinud.

Eelnõu muudatused tagavad ka kohtutoimikutele ja kohtuistungitele suurema avalikkuse juurdepääsu.

Kohtutele toovad kavandatavad muudatused kaasa ühtse praktika ja tänu sellele ka efektiivsema töökorralduse.

2.1. Eelnõu menetluskäik

Eelnõule eelnes väljatöötamiskavatsus¹, mis saadeti kooskõlastamiseks ministeeriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Riigiprokuratuurile, Registrate ja Infosüsteemide Keskusele, Andmekaitse Inspektsioonile, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale, Eesti Ajakirjanike Liidule ja Eesti Meediaettevõtete Liidule. Kooskõlastusperiood kestis 17.11.2020–08.12.2020.

Arvamuse esitasid Eesti Kohtunike Ühing, Tartu Ülikool, Tallinna Ringkonnakohus, Riigikohus, Andmekaitse Inspektsioon, Riigiprokuratuur, Tartu Ringkonnakohus, Tartu Ringkonnakohus, Tartu Halduskohus, Eesti Meediaettevõtete Liit, Välisministeerium, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, Tartu Maakohus, Kaitseministeerium, Siseministeerium. Kohtute haldamise nõukoja (KHN) 10.12.2020. a istungil leidis

---

¹ Väljatöötamiskavatsus. <https://adr.rik.ee/jm/dokument/7898689>

väljatöötamiskava toetust, kuid juhiti tähelepanu, et vaja on lahendite avalikustamine automatiseerida.²

Tagasiside andjad toetasid eelnõu väljatöötamiskavatsuse eesmärki kohtumenetluse avalikkuse tõhustamisel. Kohtumenetluse avalikkust ja läbipaistvust suurendab eelkõige menetlusväliste isikutele kohtutoimikutega tutvumise võimaldamine, kohtulahendite avalikustamine kohe pärast tegemist ja istungite veebiülekaned.

Eelnõu esitati huvigruppidele kooskõlastamiseks ja arvamuse andmiseks 26.07.2021. a. Eelnõu kooskõlastamise käigus juhtis Eesti Meediaettevõtete Liit tähelepanu, et isikustatud kohtuotsuse saamiseks õigustatud huvi eelnev tõendamine meediaorganisatsiooni poolt ei ole proportsionaalne. Avalik huvi võib selguda alles kohtuotsusega tutvudes. Eelnõu koostajad arvestasid Eesti Meediaettevõtete Liidu ettepanekuga ja menetlusseadustikke täiendati sättega, mille kohaselt ajakirjanduslikul eesmärgil toimikuga tutvumise puhul õigustatud huvi eeldatakse.

KHN-i 11.03.2022. a istungil ei toetatud eelnõu muudatust, mille kohaselt eeldatakse ajakirjanduse õigustatud huvi toimikuga tutvumisel. Õigustatud huvi eeldamine pärsib tsiviilasjadega kohtusse pöördumist, haldusasjade puhul haldustoimingu vaidlustamist. KHN-i liikmed tegid ettepaneku jätta kohtumenetluse avalikkuse eelnõust välja tsiviilkohtumenetluse seadustiku muudatus, mille kohaselt ajakirjanduslikul eesmärgil toimikuga tutvumise puhul õigustatud huvi eeldatakse.³ Riigikogu õiguskomisjoni 25.10.2022. a istungil ei toetanud advokatuuri esindaja kohtumenetluse materjalide lihtsustatud korras kättesaadavaks tegemist ajakirjanikele⁴. Eesti Meediaettevõtete Liit ei nõustunud Eesti Advokatuuri seisukohas väljendatuga, nagu võiks kohtutoimikutega tutvumise võimaldamine panna ohtu toimikus töödeldud isikute eraelu puutumatus ja seda just iseäranis eriliiki andmete puhul.

Kohtumenetluse avalikkuse eelnõu (574 SE⁵) läbis Riigikogus esimese lugemise 01.06.2022. a. Eelnõu langes Riigikogu menetlusest välja koosseisu lõppemisega.

Siinne eelnõu sisaldab võrreldes eelmise eelnõuga (574 SE) järgmisi olulisi muudatusi.

1) Välja on jäetud ajakirjanduse erisus toimikuga tutvumisel. Ajakirjanikud saavad toimikuga tutvuda samadel alustel nagu teised menetlusvälised isikud. Eelnõu koostajad analüüsisid täiendavalt, kas on põhjendatud anda ühele sihtrühmale (ajakirjanikud) eelist toimikuga tutvumisel. Juhul kui kõik menetlusvälised isikud saavad toimikuga tutvuda samadel alustel, ei kahjustaks see ajakirjanike huvisid. Ajakirjanikel on juba praegu võimalik saada päringu teel jõustumata kohtuotsus⁶.

Edaspidi on kõik jõustumata otsused avalikustatud Riigi Teatajas. Seega ei muutu normi tehnilise korrigeerimisega selle sisu.

---

² KHN-i 111. istungi protokoll.

<https://www.kohus.ee/sites/www.kohus.ee/files/elfinder/112.%20protokoll%2010.12.2020.pdf>

³ KHN 119 istungi protokoll. 11.03.2022. a.

<https://www.kohus.ee/sites/default/files/dokumentid/119.%20protokoll%2011.03.2022.pdf>

⁴ Riigikogu õiguskomisjoni 25.10.2022. a istungi protokoll.

file:///C:/Users/marilin.reintamm/Downloads/Riigikogu_%C3%B5iguskomisjoni_istungi_protokoll_nr_163%20(4).pdf

⁵ <https://www.riigikogu.ee/tegevus/eelnoud/eelnou/e2ba4498-ddf5-447b-95a6-9aace9256765/halduskohtumenetluse-seadustiku-ja-teiste-seaduste-muutmise-seaduse-eelnou-kohtumenetluse-avalikkus>

⁶ KHN-i soovitusel kohtute meediasuhtluseks. <https://www.riigikohus.ee/et/suhted-avalikkusega/kohtute-haldamise-noukoja-soovitused-kohtute-meediasuhtluseks>

Ajakirjanduse mõistet tuleb tõlgendada laialt (IKÜM (153))⁷ ning toimikuga tutvumise taotlusi ajakirjanduslikul eesmärgil on õigus esitada lisaks ajakirjanikele ka suunamudijatel, sisuloojatel ja blogijatel. Kohtumenetluse avalikkuse eelnõu üks peamistest eesmärkidest on tagada kohtumenetluses isikuandmete kaitse. Isikustatud kohtutoimikule ajakirjandusele lihtsustatud juurdepääsu andmine ei taga eelnõu eesmärki, eriti juhul, kus isikuks võiks olla lõppastmes ikkagi „igaüks“. Eelnõu muudatused juba annavad ajakirjanikule, kellel on selleks õigustatud huvi, võimaluse tutvuda toimikuga. Täiendavat regulatsiooni eelnõu koostajad vajalikuks ei pea.

2) Tsiviil- ja haldusasjades ei avalikustata Riigi Teatajas istungite nimekirjas füüsiliste isikute nimesid. Muudatus on vajalik, et vältida isikuandmete võimalikku kuritarvitamist.

3) Menetlusseadustikes asendatakse „avaldamine“ tegelikkusele paremini vastava terminiga „avalikustamine“.

4) Halduskohtumenetluses ei kuulu kompromissid avalikustamisele. Vastava muudatusega on täiendatud ka tsiviilkohtumenetlust.

2.2. Arvamused väljatöötamiskavatsuses esitatud ettepanekute kohta

Jõustumise ootel kohtulahendite avalikustamine arvutivõrgus.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 24 lg-s 4 sätestatu järgi tuleb kohtuotsus kuulutada avalikult, välja arvatud juhud, kui alaealise, abielupoole või kannatanu huvid nõuavad teisiti.

Kehtivas regulatsioonis on kriminaal- ja väärteomenetluses ette nähtud otsuse (resolutsiooni) avalik kuulutamine (KrMS § 315 lg 1, VTMS § 113 lg 1 ja § 135 lg 1). Tsiviil- ja halduskohtumenetluses on ette nähtud otsuse (määruse puhul on kohustus piiratud) avalik teatavakstegemine, mis võib seisneda (menetlusosalistele) otsuse kuulutamises või kantselei kaudu teatavakstegemises (TsMS § 452 lg 1, § 453 lg 1 ja § 454 lg 1; HKMS § 173 lg 1).

Praktikas ei toimu tsiviil- ega halduskohtumenetluses otsuse istungil kuulutamist. Kohtukantselei kaudu on menetlusosalisel võimalik saada kohtulahend paber kandjal, samuti teeb kohus e-toimikus kättesaadavaks või toimetab kätte kohtulahendid ainult menetlusosalistele. Kui menetlusväline isik soovib jõustumise ootel kohtuotsusega tutvuda, siis kohaldatakse talle TsMS-i ja HKMS-i toimikuga tutvumise regulatsiooni, st kohtulahendi saamiseks tuleb esitada kirjalik taotlus. Menetlusvälisel isikul on tsiviilkohtumenetluse hagi asjades ligipääs jõustumata kohtulahendile vaid menetlusosaliste nõusolekul ja hagita asjades kohtu loal õigustatud huvi olemasolul ning halduskohtumenetluses menetlusosaliste nõusolekul või kohtu loal õigustatud huvi olemasolu korral (TsMS § 59 lg-d 2 ja 4, HKMS § 89 lg-d 1 ja 2, § 175 lg 2).

Süüteomenetluses pole toimikuga tutvumine seni reguleeritud ja jõustumata kohtulahendi saavad ajakirjanikud pressiesindaja vahendusel (lähtudes kohtute haldamise nõukoja soovitudest⁸).

Põhiseaduse § 24 lõikes 4 sätestatud kohtulahendi kuulutamise avalikkuse põhimõtte kohaselt on kohtuotsuse avalik kuulutamine sisuliselt võrdsustatud kohtuotsuse kättesaadavusega

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679>

⁸ KHN-i soovitud kohtute meediasuhtluseks.

<https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/kohtute-haldamise-noukoja-soovitud-kohtute-meediasuhtluseks>.

avalikkusele.⁹ Ka inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis (edaspidi *konventsioon*)¹⁰ ei tehta vahet jõustunud ja jõustumata kohtuotsuste avalikult kuulutamise kohustusel. Konventsiooni artikli 6 lõike 1 kohaselt kuulutatakse kohtuotsus avalikult. Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) on kinnitanud, et konventsiooni artikli 6 nõue on täidetud ka siis, kui kohtuotsus on tehtud kättesaadavaks kohtu kantseleis või avaldatud ametlikus väljaandes.¹¹

Kehtiva õiguse kohaselt on kohtuotsus avalikkuse jaoks kättesaadav alles pärast jõustumist. Jõustunud kohtuotsused avalikustatakse arvivõrgus (TsMS § 462 lg 1, HKMS § 175 lg 1, KrMS § 408¹ lg 1, justiitsministri 15. veebruari 2006. a määrus nr 5 „Kohtute infosüsteemi põhimäärus“ § 11 p 1 alusel). Kuna avalikustada tuleb vaid jõustunud kohtulahendeid, siis tühistatud kohtulahendeid seni ei avalikustata.

Praegu on tagatud avalikkusele juurdepääs jõustunud kohtulahenditele, kuid puudub juurdepääs jõustumise ootel ja tühistatud kohtulahenditele. Kohtuotsus jõustub, kui kaebuse esitamise tähtaeg on möödunud. Kui otsuse peale on esitatud kaebus, siis jõustub kohtuotsus kõrgema astme kohtu otsusega. Edasikaebetähtaja jooksul või kõrgema astme kohtu menetluse ajal on kohtuotsus jõustumise ootel.

Samuti ei ole avalikkusel võimalik osaleda tsiviil- ja halduskohtumenetluses kohtuotsuse kuulutamisel, praktikas neid avalikult ei kuulutata ja kohtukantselei kaudu kohtuotsuseid menetlusvälistele isikutele ei väljastata.

Kuna avalik kuulutamine põhiseaduse mõistes on istungil kohtulahendi suuline kuulutamine, siis tänapäeva kirjaliku õigusemõistmise korral tuleb leida suulisele kuulutamisele samaväärne lahendus.

Tabel 1. Kirjaliku menetluse osakaal kohtutes 2022. a lahendatud asjades

Kohtumenetluse liik	I astme kohtud	II astme kohtud
Tsiviilasjad	91,2%	85,1%
Kriminaalmenetlusasjad (sh eeluurimis- ja täitmisasjad)	42,5%	82,3%
Väärteoasjad	19,3%	95,1%
Haldusasjad	85,6%	93,1%

Suurema hulga kohtulahendite avalikustamisel oleks uus kohtupraktika avalikkusele kiiremini kättesaadav. Samuti väheneb kohtute koormus kohtulahenditega tutvumise avalduste menetlemisel.

Väljatöötamiskavatsuses oli regulatiivsete lahendustena nimetatud kolm võimalust:

⁹ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2020. § 24 komm. 35 https://pohiseadus.ee/sisu/3495/paragrahv_24

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13320295>

¹¹ Sutter vs. Šveits, 8209/78, 22.02.1984, p 34 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57585>

1) jõustumata kohtulahendi avalikustamine veebis. Füüsiliste isikute nimed ja muud isikuandmed asendab kohus initsiaalide või tähemärgiga ja kohtulahendis ei avalikustata isiku elukohta. Erandiks jääb kriminaalkohtumenetluses lahendite avalikustamine, kus süüdistatava nimi kuulub kohtulahendis avalikustamisele;

2) jõustumata kohtulahendi resolutsiooni avalikustamine veebis. Kohtuotsuste resolutsioonid on kohe pärast tegemist avalikustatud koos isikuandmetega. Kui kohtulahendi resolutsioon sisaldab eriliiki isikuandmeid või selle isikuandmetega avalikustamine võib oluliselt kahjustada isiku eraelu puutumatust, siis tuleb kohtulahendi resolutsioon avalikustada pseudonüümituna;

3) jõustumata kohtulahendi väljastamine päringu alusel. Kohtulahendi väljastamisel asendatakse füüsiliste isikute isikuandmed initsiaalidega, nii nagu toimitakse veebis avalikustamisel.

Väljatöötamiskavatsuse kohta saadetud arvamustes leidis enim toetust esimene variant, mille kohaselt avalikustatakse kohtulahend kohe pärast avalikult teatavakstegemist, kohtulahendile tuleb sel juhul lisada märge „jõustumata“.

Tsiviil- ja halduskohtumenetluses avalikustatavas kohtulahendis füüsiliste isikute isikuandmete pseudonüümimist pidasid sihtgrupid õigeks ja toetasid seda lahendust.

Samuti toodi välja, et õigustatud huvi korral tuleb võimaldada menetlusvälisel isikul tutvuda ka isikustatud kohtuotsusega. Eelnõu koostamisel arvestati seda ettepanekut ja täiendavalt leiab reguleerimist menetlusvälise isiku toimikuga tutvumine tsiviilkohtumenetluses. EIK on pidanud põhjendatuks, et isikule, kes suudab tõendada õigustatud huvi kohtuasja vastu, võimaldatakse tervikotsusega tutvuda.¹² Toimikuga tutvumise võimaldamine võib olla vajalik ajakirjanikule avalikkuse informeerimiseks üldsuse tähelepanu all olevas kohtuasjas (isikuandmete kaitse seaduse § 4 alusel).

Tagasisides pöörati tähelepanu ka võimalikule süütuse presumptsiooni põhjendamatu riivele kriminaalmenetluses, mille võib kaasa tuua jõustumata kohtulahendite avalikustamine. Laiema avalikkuse jaoks on sama tähendusega nii jõustumata kui ka jõustunud lahendid ja tulemuseks on süüdistatava käsitlemine kuriteos süüdi olevana juba enne lahendi jõustumist. Pigem toetati kriminaalmenetluse puhul väljatöötamiskavatsuses välja pakutud variante, mille kohaselt jõustumata kohtulahendi resolutsioon avalikustatakse veebis või jõustumata kohtulahend väljastatakse päringu alusel. Edasise analüüsi käigus aga selgus, et nende rakendamine tooks kohtutele kaasa liiga suure töökoormuse ega täidaks oma eesmärki suurema hulga kohtulahendite avalikustamisel, mistõttu vastavat seadusemuudatust eelnõust ei leia.

Eelnõu muudatuse kohaselt kuuluvad kohtulahendid (sh kriminaalmenetluses) arvutivõrgus avalikustamisele pärast avalikult teatavakstegemist.

Eelnõuga täiendatakse kohtulahendite Riigi Teataja veebilehel avalikustamise regulatsiooni. Pärast avalikku kuulutamist avalikustatakse kohtulahend märgiga „jõustumise ootel“, kui lahend jõustub või tühistatakse, siis märge muutub.

See muudatus on oluline tagamaks eelkõige põhiseaduse § 22 lõikes 1 sisalduvat süütuse presumptsiooni – kedagi ei tohi käsitleda kuriteos süüdi olevana enne, kui tema kohta on jõustunud süüdimõistev kohtuotsus. Jõustumise ootel kohtuotsuse avalikustamisel on ainult

---

¹² Moser vs. Austria, 12643/02, 21.09.2006, p 101. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-76956>

kohtumenetluse avalikkuse tagamise eesmärk. Eelkõige peavad ajakirjanikud kohtumenetluse kajastamisel jälgima, et nad ei kahjustaks õigusemõistmist ja kriminaalasjade puhul austaksid süüdistatava süütuse presumptsiooni.¹³

Konventsiooni artikli 6 lg 2 kohaselt tuleb igaüht, keda süüdistatakse kuriteos, pidada süütuks seni, kuni tema süü ei ole seaduse kohaselt tõendatud.¹⁴ Kuriteos süüdi on süüdistatav alles pärast süüdimõistva kohtulahendi jõustumist.

EIK on oma lahendites selgitanud, et avaliku võimu esindajatel ei ole keelatud viidata pooleliolevale kriminaalasjale, kuid nende sõnavõttudes tuleb säilitada diskreetsus ning mitte mingil tingimusel ei ole lubatud kujundada avalikkuses arvamust, et ametiisiku meelest on isik süüdi kriminaalkuriteos enne kohtuotsuse jõustumist. Samuti ei ole avaliku võimu kandjatel keelatud viidata esimese astme süüdimõistvale kohtuotsusele, kuid seda tehes tuleb austada süütuse presumptsiooni, sest vastasel juhul kaotaks apellatsioonimenetlus oma tähenduse. Süütuse presumptsiooni kaitseala on ajalisel absoluutne, sest vastupidine seisukoht tähendaks selle põhiõiguse kaitse vähenemist ajalisel teljel seda rohkem, mida kauem kulub apellatsioonikohtul aega otsuse tegemiseks.¹⁵ Süütuse presumptsiooni on rikutud siis, kui enne süüdimõistva kohtuotsuse jõustumist võib kohtu või ametiisiku argumentatsioonist välja lugeda veendumuse, et isik on süüdi. EIK selgitab, et süütuse presumptsiooni mõju ei katke süüditunnistamisega esimeses kohtuastmes.¹⁶

Eelnõus väljatoodud muudatusettepanekud tagavad süütuse presumptsiooni kaitse ja samas võimaldavad avalikkusel tutvuda kohtulahenditega. Jõustumise ootel kohtulahendil peab olema märge „jõustumise ootel“. Sellega antakse avalikkusele teada, et isik ei ole veel süüdi.

Lahendi staatuse väljakuvamine on olulise tähtsusega ka siis, kui on vaja viidata avalikustatud lahendile. Kohtumenetluse poolel, kohtutel, üliõpilastel ja teistel kohtupraktikast huvitatutel on võimalik viidata töös kasutatava lahendi seisundile. Avalikkuse jaoks on tagatud õige informatsioon, kas tegemist on veel poolelioleva vaidlusega kohtus või menetlus on lõppenud ja lahend jõustunud.

Tihti kujuneb avalikkuse arvamus käimasolevast kohtumenetlusest meedias kajastatu põhjal ja sõltuvalt ajakirjanduse või menetluspoole väljaõeldust ei pruugi laiemal avalikkusel olla selge, kas tegemist on lõpliku otsusega või mitte. Kohtute haldamise nõukoja soovitude punkti 7.3.1 kohaselt väljastavad kohtud juba praegu ajakirjanikele jõustumata lahendeid, märkides, et tegemist on jõustumata lahendiga.¹⁷ Kohtulahendi jõustumise või tühistamise kohta informatsiooni saamiseks peab ajakirjanik ise kohtule päringu esitama.

Eelnõu muudatuse kohaselt on nii ajakirjanikel kui ka avalikkusel võimalik saada ajakohast infot kohtulahendi jõustumise kohta veebilehelt ilma kohtu poole pöördumata.

Väljatöötamiskavatsuses oli ettepanek mitte avalikustada kohtulahendis õigeksmõistetud nime. Eelnõu ettevalmistamisel see ettepanek toetust ei leidnud ning eelnõusse lisati säte, mille

¹³ EIK. Du Roy ja Malaurie vs. Prantsusmaa, 3.10.2000, p 34 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58829>

¹⁴ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13320295>

¹⁵ EIK. Konstas vs. Kreeka. 53466/07, 24.05.2011.

https://www.echr.coe.int/Documents/CLIN_2011_05_141_ENG_886849.pdf

¹⁶ EIK. Perica Oreb v. Croatia 20824/09, 31.10.2013 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-127407>

¹⁷ <https://www.kohus.ee/et/ajakirjanikule/kohtute-haldamise-noukoja-soovitused-kohtute-meediasuhtluseks>

kohaselt õigeksmõistetud nimi kuulub avalikustamisele, kuid tal on õigus taotleda oma nime asendamist tähemärgiga.

Sihtgrupid pöörasid tähelepanu ka kohtute töökoormuse tõusule seoses kohtulahendite kohesele avalikustamisele veebis.

Eelnõus toodud muudatuste rakendamiseks tuleb arendada kohtute infosüsteemis jõustumise ootel kohtulahendite avalikustamise ja isikuandmete automatiseerimist ning avalikustatud lahendile „jõustumise ootel“, „tühistatud“, „osaliselt tühistatud“ või „jõustunud“ märke lisamist Riigi Teataja veebilehel.

Eelnõus esitatud lahendused võimaldavad vastavalt põhiseaduse § 24 lõikele 4 kohtuotsuse avalikkusele kättesaadavaks teha kohe pärast lahendi avalikku kuulutamist. Kohtupraktikast huvitatud ei pea enam avalikult teatavaks tehtud kohtulahendi jõustumist ootama ja kõikide avalikustamisele kuuluvate kohtulahenditega saab tutvuda Riigi Teataja veebilehel. Kohtutele toob muudatus kaasa tööprotsesside lihtsustamise, kuna enam ei ole vaja jälgida kohtulahendi jõustumist ja see õigel ajal avalikustada.

Teine eelnõu oluline muudatus toob kaasa tsiviil- ja halduskohtumenetluses kohtulahendite arvutivõrgus avalikustamise ilma füüsilisest isikust menetlusosalise isikuandmeteta.

Põhiseaduse § 26 kohaselt on igapäevaelus õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Põhiseaduse §-ga 26 kaitstud eraelu sfääri kuulub muu hulgas isiku õigus informatsioonilisele enesemääramisele.¹⁸ Informatsiooniline enesemääramine tähendab igapäevaelus õigust ise otsustada, kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja salvestatakse, seetõttu on eraelu kaitse üheks oluliseks valdkonnaks isikuandmete kaitse. Andmete, sealhulgas isikuandmete hulk ja neis sisalduv teave üha suureneb ja sekkumine isikuandmete sfääri üha laieneb¹⁹.

Kohtulahendite kohasel arvutivõrgus avalikustamisel tagatakse kohtupraktika kättesaadavus, kontroll kohtu tegevuse üle ja õigusemõistmise läbipaistvus. Füüsilise isiku nime lahendis avalikustamise vastu puudub üldjuhul avalik huvi, kuid isikuandmete avalikustamisega võib isikul tekkida olulisi eraelulisi probleeme ja esineda eraellu sekkumisi.

Eelnõu muudatus tagab nii kohtupraktika kiiresti kättesaadavaks tegemise kui ka kohtulahendis nimetatud füüsiliste isikute perekonna- ja eraelu puutumatusel. Isikul on õigus igal ajal taotleda kohtult oma nime kohtulahendis avalikustamist.

Enamikus Euroopa Liidu liikmesriikides toimub tsiviil- ja kriminaalasjade (21 riigis) ning haldusasjade (17 riigis) kohtulahendite avalikustamine ilma isikuandmeteta. Meie naaberriikidest võib näiteks tuua Soome, Rootsi ja Läti. Kõigis neis asendatakse veebis avalikustatavates kohtulahendites vaikimisi füüsiliste isikute nimed ja muud isikuandmed tähemärgidega.²⁰ Euroopa Liidu Kohtus antakse alates 1. jaanuarist 2023 kõigile uutele kohtuasjadele, mille pooled on füüsilised isikud (kelle nimed on alates 1. juulist 2018

¹⁸ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2020. § 19 kom. 5 https://pohiseadus.ee/sisu/3490/paragrahv_19

¹⁹ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne. 2020. § 26 kom. 24 https://pohiseadus.ee/sisu/3497/paragrahv_26

²⁰ M. van Opijnen. G. Peruginelli. E. Kefali, M, Palmirani. On-line Publication of Court Decisions in the EU. Report of the Policy Group of the Project Building on the European Case Law Identifier. (<http://bo-ecli.eu/uploads/deliverables/Deliverable%20WS0-D1.pdf>)

isikuandmete kaitsega seotud põhjustel asendatud initsiaalidega) infotehnoloogilise automaatse nimemääraja abil väljamõeldud nimi.²¹

Tsiviil- ja kriminaalkohtumenetluses avalikustamisele kuuluvate kohtumääruste loetelu täiendamine.

TsMS § 479 lg 1 järgi tehakse hagita asjas määrus avalikult teatavaks üksnes seaduses ettenähtud juhul. Avalikult teatavaks tehtavad määrused avaldatakse otsuste avaldamise korras kohtu veebilehel ja mujal arvutivõrgus selleks määratud kohas vastavalt TsMS §-s 462 sätestatule. Ringkonnakohtu ja Riigikohtu hagita menetlust lõpetavad jõustunud määrused avaldatakse arvutivõrgus ka juhul, kui neid ei tehta avalikult teatavaks.

Kehtiv seadus näeb otseselt ette teatud liiki hagita asjades kohtulahendite avalikustamise. Samas võib avalikkusel olla suur huvi näiteks selliste hagita asjade vastu, kus toimub sisuline vaidlus. Avalikkusel on enim küsimusi tekkinud seoses sellega, et avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajalise talumise asjades tehtud lahendeid ei avalikustata. Tähelepanu väärrib ka, et 1. jaanuaril 2018 jõustusid korteriomandi- ja korteriühistuseaduse ning TsMS § 613 muudatused, mille kohaselt lahendatakse korteriühistu organi otsuse kehtetuks tunnistamise ja tühisuse tuvastamise nõue kohtus hagita menetluses. Enne viidatud kuupäeva lahendati korteriühistuseaduse alusel osutatavate teenuste asjad ja korteriühistu juhtorganite otsuste vaidlused hagimenetluses ning siis avalikustati menetlust lõpetavad lahendid kohtuotsuste avalikustamise sätete alusel. Pärast 1. jaanuari 2018 neis menetlustes tehtud uusi lahendeid enam ei avalikustata, kuna tegemist on hagita menetlustega ja kohtulahendite avalikustamine ei ole seaduses ette nähtud.

KrMS § 408¹ lg 1 kohaselt avalikustatakse jõustunud kohtuotsus ja jõustunud kohtumäärus, millega menetlus lõpetatakse, selleks ettenähtud kohas arvutivõrgus, välja arvatud juhul, kui kriminaalasjas, milles kohtumäärus tehti, jätkub kohtueelne menetlus. Kuid kohtupraktika kättesaadavamaks tegemise eesmärgil tuleb ette näha suurema hulga kohtumääruste avalikustamine kui ainult menetluse lõpetamise määrused. Tihti kaasneb karistusest ennetähtaegse vabastamise kohtumenetlustega suur avalik huvi – mis saab süüdimõistetud karistusest, kas ta vabastatakse enne tähtaega ja mis põhjusel.

Väljatöötamiskavatsuses tehti ettepanek täiendada tsiviilkohtumenetluse seadustikku nii, et määrused avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajalise talumise asjades ning korteriomandi- ja korteriühistuseaduse alusel osutatavate teenuste asjades avalikustatakse.

Samuti tehti ettepanek avalikustada need esimese astme kohtu hagita menetluste lahendid, milles on jõustunud ringkonnakohtu või Riigikohtu lahendid.

Kriminaalmenetluse seadustikku aga lisada avalikustamisele kuuluvate lahendite hulka ka kohtulahendi täitmise seotud küsimustes tehtud kohtulahendid ja ringkonnakohtu määrused.

Väljatöötamiskavatsusele tagasiside andjad pooldasid tsiviilkohtumenetluses hagita menetluses ja kriminaalmenetluses avalikustamisele kuuluvate kohtumääruste loetelu täiendamist.

Kriminaalmenetluses toodi esile probleem süüdistatava nime avalikustamises määrustes juhul, kui karistus on kustunud või lahend ei sisalda karistust. Süüdistataval peab olema võimalus

---

²¹ <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2023-01/cp230001et.pdf>

taotleda kohtult oma nime avalikustamise lõpetamist.

Eelnõuga muudetakse tsiviilkohtumenetluse seadustikku ja arvutivõrgus kuuluvad avalikustamisele ka korteri- ja kaasomandi ning avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnoarajalise talumise asjades tehtud määrused. Avalikustada tuleb lisaks ringkonnakohtu ja Riigikohtu hagita menetlust lõpetavate määrustele ka samas asjas tehtud maakohtu lahend.

Eelnõu koostamise käigus jäädki kehtiva regulatsiooni juurde, et süüdimõistetu nimi kuulub avalikustatud kohtulahendist pseudonüümimisele alles pärast karistuse kustumist.

Eelnõuga muudetakse kriminaalmenetluse seadustikku ja arvutivõrgus avalikustamisele kuuluvad tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise määrused. Süüdimõistetu nimi avalikustatakse, kuid eemaldatakse kohtulahendist pärast karistuse kustumist.

Samuti toodi väljatöötamiskavatsuses välja võimalik lahendusvariant, mille järgi avalikustatakse kriminaalmenetluses kõik ringkonnakohtu määrused. Saabunud tagasiside näitas, et küsimus vajab terviklikumat analüüsi ning arutelu sihtrühmadega, kelle kooskõlastusringi käigus tehtud ettepanekud on väga kasulik sisend järgmise väljatöötamiskavatsuse jaoks.

Kohtutoimikuga tutvumine kriminaalkohtumenetluses ning tsiviil- ja halduskohtumenetluse kinnises menetluses.

Erinevalt TsMS § 59 lg-test 2–5 ja 6 ning HKMS §-st 89 ei näe kehtiv kriminaalmenetluse seadustik ette menetlusvälise isiku poolt toimikuga tutvumise aluseid ega korda. KrMS-ist võib leida üksnes üksikuid sellekohaseid sätteid. Nii näeb KrMS § 214 ette õiguse avaldada kohtueelse menetluse andmeid prokuratuuri loal koos võimalusega rikkujat trahvida. Süüdistataval on õigus kohtutoimikuga tutvuda kaitsja vahendusel (KrMS § 320 lg 2).

Kriminaaltoimiku tutvustamine pärast kriminaalmenetluse lõpetamist on reguleeritud KrMS § 206 lg-s 3 sätestatud juhul ja puudutab üksnes kannatanu õigust tutvuda kriminaaltoimikuga kriminaalmenetluse lõpetamise korral. Kohtutoimikutega on võimalik tutvuda ka ajakirjanikel pressiesindaja vahendusel kohtute haldamise nõukoja soovitude punkti 5 järgi, mille kohaselt saab ajakirjanik kohtutoimikuga tutvuda pärast kohtulahendi jõustumist kohtu esimehe, kohtumaja juhi või asja menetlenud kohtuniku ning Riigikohtu toimiku puhul asja menetlenud kolleegiumi esimehe loal²². Kui kohus keeldub ajakirjanikule kriminaalmenetluse toimikuga tutvumiseks loa andmisest, siis saab selle vaidlustada halduskohtumenetluse korras.

Selline reguleerimata olukord on toonud kaasa pikki kohtuvaidlusi kriminaalmenetluse toimikuga tutvumise keeldumise teemal. Viimati käsitles Riigikohtu kriminaalkolleegium kohtuasjas nr 1-19-8262 toimikuga tutvumise probleeme ja ütles, et õigusselguse huvides võiks kriminaal- ja kohtutoimikuga tutvumise kord, sh toimikuga tutvumine pärast kriminaalmenetluse lõpetamist ja toimiku arhiivimist, olla ammendavalt reguleeritud kriminaalmenetluse seadustikus. Seda sarnaselt halduskohtumenetluse seadustiku ja tsiviilkohtumenetluse seadustikuga, kus on toimikuga tutvumiseks kehtestatud alused ja kord, mis on käsitatav avaliku teabe seaduse ja isikuandmete kaitse seaduse suhtes eriregulatsioonina²³.

²² KHN-i soovitus kohtute meediasuhtluseks, p.5. <https://www.riigikohus.ee/et/kohtute-haldamise-noukoda/soovitused-kohtute-meediasuhtluseks>.

²³ RKKKm 16.04.2020, 1-19-8262. <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asiaNr=1-19-8262/17>

Väljatöötamiskavatsusele saabunud tagasisides toetati kriminaalmenetluses pärast kohtumenetluse lõppu kohtutoimikuga tutvumise võimaldamise reguleerimist.

Eelnõu muudatuse kohaselt täiendatakse kriminaalmenetluse seadustikku paragrahvi, mille järgi võib menetlusväline isik õigustatud huvi korral ja kohtu nõusolekul tutvuda kohtutoimikuga. Vaja on esitada kirjalik taotlus ja kohtul on õigus nõuda taotlejalt õigustatud huvi tõendamist. Tutvumisloa andmisest keeldumine on vaidlustatav määruskaebemenetluse korras.

TsMS § 59 lg 3 teine lause ja HKMS § 89 lg 2 neljas lause näevad ette, et menetlusväline isik ei või ka pärast seda, kui asjas on menetlus jõustunud lahendiga lõppenud, tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. TsMS § 38 lg 1 ja HKMS § 77 lg 1 võimaldavad kohtul kuulutada tsiviil- või halduskohtumenetluse kinniseks kas tervikuna või osaliselt. Menetluse osalisel kinniseks kuulutamisel võidakse kinniseks kuulutada näiteks kohtuistungid, menetlusdokument või asjas tehtav lahend. Kohtute infosüsteemis märgitakse tervikuna kinniseks kuulutatud kohtuasi märkega „konfidentsiaalne“. Kui menetlus on kuulutatud osaliselt kinniseks, märgitakse kohtuasja pabertoimikule lehekülgede numbrid, mis sisaldavad kinniseks kuulutatud istungi materjale või konfidentsiaalset infot.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt tervikuna kinniseks kuulutatud menetluses ei saa menetlusvälisele isikule toimikut kunagi tutvustada ja nimetatud piirang puudutab ka ajakirjanikke. Avaliku teabe seaduse (AvTS) § 40 kohaselt peavad juurdepääsupiirangutel olema kindlad ajalised tähtajad. Menetlusseadustikud kinnise menetluse juurdepääsupiirangu lõppemise tähtaegu ette ei näe ja toimiku juurdepääsupiirangut lõpetada ei võimalda. Toimik jääb avalikkuse eest suletuks tähtajatult.

Kinniseks kuulutamise alused võivad aastatega siiski ära langeda, aktuaalsuse kaotada või isegi juba lahendi jõustumisel olla asjakohatud. Menetluse kinniseks kuulutamise tähtajatu piirang ja toimikule ligipääsu keeld ei ole seepärast alati põhjendatud.

Väljatöötamiskavatsuses tehti kaks ettepanekut. Esiteks, muuta TsMS § 59 lg 3 teist lauset ja HKMS § 89 lg 2 neljandat lauset nii, et juhul kui menetlusväline isik soovib tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga, vaatab kohus juurdepääsupiirangu vajalikkuse üle. Juurdepääsupiirangu jätkumise korral ei või menetlusväline isik tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Teine võimalus on mitte sätestada menetlusseadustikes kinnises menetluses toimikuga tutvumise keeldu. Kuna igal juhul otsustab kohus menetlusvälise isiku juurdepääsu toimikule, siis toimuks see sarnaselt ka kinnise menetluse puhul.

Väljatöötamiskavatsuse kohta saadetud arvamustes üldiselt mõõndakse, et teatud juhul võib kohtuasja kinniseks kuulutamise alus ära langeda. Selget poolehoidu kavandatav muudatus ei leidnud, kuid mõningat toetust leidis teine ettepanek.

Eelnõu koostamisel arvestati saabunud tagasisidega ning tsiviil- ja halduskohtumenetluse seadustikest jäetakse välja kinnises menetluses toimikuga tutvumise keeld. Toimikuga tutvumise regulatsioon on sama nii avaliku kui ka kinnise menetluse korral.

Eelnõu muudatusega võimaldatakse menetlusvälisel isikul esitada toimikuga tutvumise taotlus tsiviil- ja halduskohtumenetluses kinnises menetluses arutatud kohtuasjas. Menetlusväline isik peab toimikule juurdepääsu taotlust põhjendama. Ka EIK on selgitanud, et menetlusvälised isikud, kes taotleavad juurdepääsu kohtudokumentidele, peavad põhjendama, et nimetatud

dokumendid sisaldavad üldist huvi pakkuvat teavet või on vajalikud isiku õiguste teostamiseks.²⁴

Kohus otsustab esitatud taotluse alusel konkreetse kohtuasja toimikuga tutvumisloa andmise või tutvumisloa andmisest keeldumise. Kohus võib taotlejalt nõuda ka õigustatud huvi tõendamist. Tutvumisloa andmisest keeldumine on vaidlustatav.

Kohtuistungite avalikud ülekanded kohtu veebilehel.

Põhiseaduse § 24 lg 3 kohaselt on kohtuistungid avalikud. Õigus avalikule kohtumenetlusele peaks tagama ka avalikkusele võimaluse kohtuprotsessi jälgida. Avalikkuse suurt tähelepanu pälvis kohtuasjas võib kohtu ja menetlusosaliste nõusolekul olla õigustatud kohtuistungist ka otseülekande tegemine. IT-lahenduste läbimõeldud juurutamine koos tasakaalustavate meetmetega võib tublisti parandada õigusemõistmise kättesaadavust, efektiivsust ja avalikkust.²⁵

Ka EIK on välja toonud, et kui istung toimub kohas, kuhu avalikkusel juurdepääsu ei ole (nt vanglas), siis tuleb ikkagi tagada, et meedia ja avalikkus saaks sellel osaleda.²⁶ Samavõrd oluline on tagada, et ka virtuaalistungitest oleks avalikkusel võimalik osa võtta. EIK on kinnitanud, et riikidel on suur kaalutusõigus otsustada, kas ja millises mahus lubada meedial istungeid salvestada ja üle kanda.²⁷

Prægusel ajal puuduvad menetluseadustikes normid istungi avaliku ülekandmise kohta. Kehtiva seaduse kohaselt on kohtutel võimalik kohtuistungeid pidada tehniliste lahenduste abil (KrMS §-s 69 on sätestatud kaugülekuulamine) ja menetluskonverentsina (TsMS § 350 ja HKMS § 129 lg 3). Mõlemal juhul on tegemist virtuaalistungitega, kus menetlusosalistel on võimalik viibida istungi ajal muus kohas kui kohtusaalis ja, olles loginud sisse videoistungile, teha reaalsajas menetlustoiminguid.

Eriolukorra ajal hakati praktikas pidama istungeid ka täielikult virtuaalistungitena nii, et keegi osalejatest ei viibinud kohtusaalis. Maakohtutes toimus eriolukorra ajal, perioodil 15.03–24.04.2020 osaliselt või täielikult videoistungina lausa 42% istungeid (vt tabel 2).

Tabel 2. Videoistungite arv maakohtute lõikes 15.03-24.04.2020.a

Menetlusliik	Määratud istungite arv	Toimunud istungite arv	Videoistungite arv	Toimunud videoistungite osakaal
Tsiviilasjad	952	281	171	30%
Üldmenetlusasjad	377	92	64	24%
Lihtmenetlus- ja muud kriminaalmenetlusasjad	616	460	337	75%
Väärteomenetlusasjad	367	132	75	36%
Kokku	2312	965	647	42%

Samas on reguleerimata küsimus, kuidas tagada istungite avalikkus ja avalikkuse juurdepääs istungile, mis toimubki ainult virtuaalsalis ja puudub füüsiline ruum, kuhu avalikkus saab

²⁴ EIK. Studio Monitori jt vs. Gruusia, 44920/09, 30.05.2020 p.-39-40 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200435>

²⁵ Põhiseaduse kommenteeritud väljaanne, 2020. § 24 komm. 29 https://pohiseadus.ee/sisu/3495/paragrahv_24

²⁶ EIK. Riepan vs. Austria, 35115/97, 14.11.2000, p 28-29 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58978>

²⁷ EIK. H-L vs. Poola, 14781/07, 15.09.2015 p 59 <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-157931>

minna. Eriolukorra ajal lahendati olukord nii, et istungil osalemise soovist enne teada andnud ajakirjanikule saadeti samuti kutse virtuaalistungile ning tal oli võimalus istungil osaleda.

Istungite internetis ülekandmise võimalus avardab ka üliõpilaste ja teiste huviliste võimalusi kohtuistungeid jälgida. Kohtusaalid on väikesed ega pruugi mahutada alati kõiki istungil osaleda soovijaid. Samuti võib rohke pealtvaatajate arv kohtusaalis segada menetlusosalisi.

Selleks et avalikkusel oleks võimalik jälgida interneti vahendusel istungeid, mis toimuvad nii kohtusaalis kui virtuaalistungitena, tehti väljatöötamiskavatsuses ettepanek lisada menetlusseadustikesse menetlusväliste isikute võimalus jälgida istungeid veebilehel. Tagasisides leidis ettepanek toetust, kuid rõhutati, et tuleb tagada tehnilised tingimused, et kohtul oleks võimalik kontrollida, et istungi ülekannet ei salvestata, pildistata ega järelvaadata ning et istungeid saab vaadata vaid isik, kes on end vastavas keskkonnas nõuetekohaselt autentitud.

Eelnõuga muudetakse tsiviilkohtumenetluse ja kriminaalmenetluse seadustikke ning lisatakse kohtuistungite veebilehel ülekandmise sätteid.

Istungite avalik ülekanne saab toimuda järgmistel tingimustel: ülekande tegemiseks on kohtu luba; ülekanne tehakse juhul, kui tegemist on õigusemõistmisega seotud vajadusega; istungeid saab vaadata vaid isik, kes on end vastavas keskkonnas nõuetekohaselt autentitud; istungi ülekannet ei tohi salvestada, pildistada ega järelvaadata (v.a kui kohus on teisiti otsustanud); info istungi veebiülekanne toimumise kohta avalikustatakse Riigi Teataja veebilehel²⁸ kohtuistungite nimekirjas.

Kriminaalkohtumenetluses istungil avalikuks saanud teabe avalikustamise piirang.

5. veebruaril 2020. a toimus Riigikohtu, Justiitsministeeriumi, esimese ja teise astme kohtute ning ajakirjanduse esindajate ümarlaud, millel käsitleti kohtumenetluse avalikkuse tagamist eelkõige kehtiva õiguse probleemkohtadest lähtudes. Ümarlaual tehti Justiitsministeeriumile ettepanek üle vaadata kriminaalmenetluse seadustiku regulatsioon kohtuistungite info avaldamise piiramisest.

Kohtuistungite avalikkust piiratakse KrMS § 12 lg 4¹ järgi. Kohus võib menetlusosalisi ja teisi istungisaalis viibijaid põhjustatud määrusega kohustada asja menetlemisel teatavaks saanud asjaolu saladuses hoidma ka juhul, kui kohtuistung ei ole kinniseks kuulutatud, kuid saladuse hoidmine on ilmselt vajalik sama paragrahvi lõikes 1 nimetatud õiguse või huvi kaitseks.

Kohus peab eelviidatud kohustavat määrust seaduse järgi põhjendama ja selgitama saladuse hoidmise kohustuse tähtaega, kuid praktikas on juhtumeid, kus määratakse saladuse hoidmise tähtaeg kohtumenetluse lõpuni (vt Riigikohtu kriminaalkolleegiumi 29. mai 2020. a määrus asjas nr [1-17-9149](#)). Tegemist võib olla liiga pika tähtajaga ja avalikkuses tekitada küsimusi, kas tegemist on avaliku kohtumõistmisega. Selle probleemi tõid kohtumenetluse avalikkuse ümarlaual esile eelkõige ajakirjanikud, kelle hinnangul on selline pikk tähtaeg ebamõistlik, piirates sõna- ja ajakirjandusvabadust.

Samuti pole üheselt selge, kas menetlusvälistel isikutel, keda on kohustatud vaikima, on kriminaalmenetluses kaebeõigus kohustuse õiguspärasuse kontrollimiseks. TsMS § 41 lg 3

---

²⁸ Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtuistungid_otsing.html.

(kohaldub ka halduskohtumenetlusele) sätestab sellise istungi avalikkuse piiramise, kuid sama paragrahvi lg 4 reguleerib lisaks edasikaebekorda. KrMS § 384 lg 1 järgi on maakohtu määruse peale määruskaebuse esitamise õigus kohtumenetluse pooltel, samuti menetlusvälisel isikul, kui kohtumäärusega on piiratud tema õigusi või seaduslikke huve.

Riigikohtu kriminaalkolleegium selgitas eelviidatud kohtuasjas, et juhul, kui saladuse hoidmise kohustus on määratud isikule, kes ei ole kriminaalasjas kohtumenetluse pooleks, siis tuleb tema kaebeõiguse üle otsustamiseks hinnata, kas maakohtu määrusega on piiratud tema õigusi või seaduslikke huve (p 7). See tähendab, et iga kord, kui ajakirjanik esitab määruskaebuse vaikimise kohustuse peale, peab kohus otsustama tema kaebeõiguse üle.

Väljatöötamiskavatsuses tehti ettepanek muuta kriminaalmenetluse seadustikus istungil avalikuks saanud info avaldamise piiramise sätet ja täiendada seadust järgmiselt: kohus peab märkima saladuse hoidmise kohustuse ajaliselt, piirangu ajalisel kehtestamisel tuleb kaaluda avalikku huvi, saladuse hoidmise kohustuse kohta tehtud määruse peale võib saladuse hoidmiseks kohustatud isik esitada määruskaebuse.

Edasise analüüsi käigus aga selgus, et saladuse hoidmise tähtaja ajalisi piiranguid ei saa alati määrata ja määramise kohustuse seadmine seaduses ei ole põhjendatud, mistõttu vastavat muudatust eelnõus ei ole. Kriminaalmenetluse seadustikku täiendatakse kaebeõiguse võimaldamisega isikule, kellele kohus on määranud istungil teatavaks saanud asjaolude saladuses hoidmise kohustuse.

3. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

3.1. Halduskohtumenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 1 muudetakse halduskohtumenetluse seadustikku.

Eelnõu § 1 punktiga 1 tunnistatakse HKMS § 89 lõike 2 neljas lause „Menetlusväline isik ei või tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga“ kehtetuks.

Kehtiva regulatsiooni kohaselt tervikuna kinniseks kuulutatud menetluses ei saa menetlusvälisele isikule toimikut kunagi tutvustada ja nimetatud piirang puudutab ka ajakirjanikke. Avaliku teabe seaduse (AvTS) § 40 kohaselt peavad juurdepääsupiirangutel olema kindlad ajalised tähtajad. Menetlusseadustikud kinnise menetluse juurdepääsupiirangu lõppemise tähtaegu ette ei näe ja toimiku juurdepääsupiirangut lõpetada ei võimalda. Toimik jääb avalikkuse eest suletuks tähtajatult.

Muudatuse eesmärgiks on võimaldada menetlusvälisel isikul tutvuda kohtu loal ka kinnises menetluses arutatud kohtuasja toimikuga. Menetluse või osa menetlusest kinniseks kuulutamine ei tähenda vaikimisi kogu toimiku kättesaadavaks tegemise keeldu.

Seni ei olnud menetlusvälisel isikul võimalik huvi kaalukusest olenemata õigust esitada isegi taotlust tutvumaks kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Menetlusvälise isiku tutvumine kinnises menetluses arutatud asja toimikuga toimub §-s 89 sätestatud tingimustel ja korras. Kohus otsustab esitatud taotluse alusel konkreetse kohtuasja toimikuga tutvumiseks loa andmise või tutvumisloa andmisest keeldumise.

Kohtute infosüsteemi andmetel oli halduskohtumenetluses perioodil 01.01.2022–31.12.2022 jõustunud kohtulahenditest konfidentsiaalseid menetlusi 2%. Tegemist on väikese osakaaluga kohtumenetlustest ja tutvumisloa andmise otsustamine ei too kaasa märgatavat töökoormust.

Tabel 3. Halduskohtutes 2022. a jõustunud kohtulahendid ja konfidentsiaalsed kohtumenetlused

Kohus	Jõustunud kohtulahendite arv	Konfidentsiaalsete menetluste arv	Konfidentsiaalsete menetluse osakaal
Tallinna Halduskohus	1436	41	3%
Tartu Halduskohus	1016	19	2%
Kokku	2452	60	2%

Eeldusel, et kinnised menetlused sisaldavad juurdepääsupiiranguga andmeid, toob nende eemaldamine enne toimiku tutvumiseks andmist kohtu kantseleile tööd juurde. Kuna pole võimalik ette näha, kui suurel määral hakkavad menetlusvälised isikud esitama taotlusi kinnises menetluses toimikuga tutvumise kohta, ei saa praegu prognoosida sellega seotud töökoormuse võimalikku tõusu.

Eelnõu § 1 punktiga 2 asendatakse HKMS-i § 127 lõikes 7 sõnad „kohtu veebilehel“ sõnadega „Riigi Teatajas“ vastavas käändes. Kolmandas lauses asendatakse arv „30“ arvuga „7“. Sõna „avaldamine“ asendatakse sõnaga „avalikustamine“. Lõiget 7 täiendatakse muudatusega, mille kohaselt füüsilisest isikust menetlusosalise nimi asendatakse tähemärkidega.

Muudatusega täpsustatakse kohtuistungite toimumise aja avalikustamist veebilehel. Seni kehtiva regulatsiooni kohaselt tuleb nimetatud ajad avalikustada kohtu veebilehel. Praktikas avalikustavad kohtud kohtuteave Riigi Teatajas²⁹ ning kohtute veebilehtedel on viide, mis viib kasutajad õigele veebilehele. Kohtute veebilehtedel ei avalikustata kohtuistungite toimumise aega.

Sõna „avaldamine“ asendatakse „avalikustamisega“. Sisuliselt on tegemist kohtuistungite aja avalikustamisega. Otstarbekas on seaduses kasutada sama mõistet nii menetlusinfo kui ka kohtulahendite Riigi Teatajas avalikustamise reguleerimisel.

Muudatus annab kohtumenetlusest huvitatud isikutele ja menetlusosalistele info, kust tegelikult on leitav neid huvitav informatsioon. Kohtu veebilehe asemel on selleks Riigi Teataja.

Kohtuistungite toimumise aja avalikustamisel asendab kohus füüsilisest isikust menetlusosalise nime tähemärkidega. Eelnõu muudatuste eesmärk on tagada kohtumenetluses füüsilise isiku eraelu kaitse. Eelnõuga soovitakse tagada põhiseaduse mõte, et kohtupidamine on avalik, kuid teha seda nii, et inimestel ei kaoks julgus oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda. Kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemise aja teates ja kohtulahendites ei avalikustata füüsilise isiku nime.

Menetlusosaliste nimede avaldamine istungite nimekirjas ei taga lõplikult isikuandmete võimaliku kuritarvitamise vältimist, sest süstemaatilise andmebaasi koostajal on võimalik

²⁹ Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtuistungid_otsing.html

veebilehelt kopeerida istungi ajad koos menetlusosaliste nimedega ning viia need hiljem asja numbri ja menetlusosaliste initsiaalide järgi omavahel kokku.³⁰

Kohtuistungi toimumise aja juures füüsilise isiku nime avaldamine ei taga eraelu kaitset ja seetõttu on eelnõus vastav muudatus. Kohtumenetlusest huvitatud isikutel on kohtuasja üldise kirjelduse järgi võimalik leida neid huvitavad avalikud istungid. Menetlusosalised kutsutakse kohtuistungile endiselt vastavalt HKMS §-le 127.

HKMS § 127 lõike 7 kolmandas lauses asendatakse arv 30 arvuga 7. Tegemist on kohtuistungi aja avalikustamisega Riigi Teatajas. KrMS § 169¹ sätestab, et kohtuistungi toimumise aeg eemaldatakse veebilehelt seitsme päeva möödumisel kohtuistungi toimumisest, TsMS § 343 lõike 3 kohaselt eemaldatakse kohtuistungi toimumise aeg veebilehelt seitsme päeva möödumisel kohtuistungi toimumisest. Kehtiv HKMS § 127 lõige 7 ütleb, et kohtuistungi toimumise aeg eemaldatakse kohtu veebilehelt 30 päeva möödumisel kohtuistungi toimumisest. Muutmise vajadus tuleneb menetlusseadustike regulatsioonide ühtlustamise eesmärgist. Kui põhjendatud erinevusi menetluste vahel ei esine, siis võiksid menetlusseadustike regulatsioonid olla võimalikult sarnased. Mõistlik oleks sätestada kõigis menetlustes tähtjaks seitse päeva. Ei ole põhjendatud teha halduskohtumenetluses erand ja avalikustada Riigi Teatajas istungite ajad teiste menetlusliikidega võrreldes mitu korda pikema aja jooksul.

Eelnõu § 1 punktiga 3 muudetakse HKMS-i § 173 lõiget 4. Sõnad „kohtu veebilehel“ asendatakse sõnadega „Riigi Teatajas“ ja muudetakse HKMS § 173 lõike 4 teise lause sõnastust nii, et otsuse avalikult teatavakstegemise aeg avalikustatakse Riigi Teatajas ilma füüsilisest isikust menetlusosalise nimeta. Sõna „avaldamine“ asendatakse sõnaga „avalikustamine“.

Muudatusega täpsustatakse, et otsuse avalikult teatavaks aeg avalikustatakse kohtu veebilehe asemel Riigi Teatajas. Kehtiva regulatsiooni kohaselt menetlusosalise nime ei avaldata, kui see on vajalik eraelu puutumatus kaitseks. Muudatusega täpsustatakse, et füüsilisest isikust menetlusosalise nimi asendatakse tähemärkidega.

Muus osas säilitatakse lõige 4 senises sõnastuses. Sealhulgas viimane lause, mille kohaselt on otsuse avalikult teatavakstegemise aeg avaldatud 30 päeva pärast otsuse avalikult teatavakstegemist.

Muudatus on tingitud eelnõu § 1 punktist 5, mille kohaselt kuuluvad kohtuotsused arvutivõrgus avalikustamisele pärast avalikult teatavakstegemist. Füüsilisest isikust menetlusosalise nime arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis ei avalikustata. Kohtulahend avalikustatakse kohe (sh jõustumise ootel ja hiljem tühistatud kohtulahendid) ning selleks, et füüsilisi isikuid ei oleks võimalik seostada konkreetse pseudonüümitud lahendiga, ei kuulu nende nimed avalikustamisele ka otsuse avalikult teatavakstegemise aja avalikustamisel.

Muudatuse (eelnõu § 1 p 5) tulemusena on kohtupraktikast huvitatud isikutel võimalik leida vaidluse sisu järgi kohtulahendeid kohe pärast avalikult teatavakstegemist ja nendega saab tutvuda Riigi Teataja veebilehe kaudu. Menetlusosalistele peab kohus endiselt teatama otsuse teatavakstegemise aja kas istungil või kirjalikult (HKMS § 173 lg 2).

---

³⁰ Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2017, § 343 p 3.3 (A. Pärsimägi)

Muudatuse eesmärgiks on suurendada kohtupraktika kättesaadavust, samal ajal tagades füüsilisest isikust menetlusosalise eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse.

Eelnõu § 1 punkti 4 muudatusega asendatakse §-s 175 sõna „avaldamine“ sõnaga „avalikustamine“.

Sõna „avaldamine“ „avalikustamisega“ asendamise eesmärgiks on mõistete ühtlustamine. Riigi Teatajas avalikustatakse kohtuistungite toimumisajad, kohtulahendite avalikult teatavaks tegemise ajad ja kohtulahendid. Tegemist on kohtute poolt kohtumenetluse info ja kohtuotsuste avalikustamisega. Õigusselguse seisukohalt on otstarbekas kasutada edaspidi nii kohtuistungite aegade ja kohtulahendite teatavaks tegemise kohta kui ka kohtulahendite Riigi Teatajas avalikustamise kohta terminit „avalikustamine“.

Eelnõu § 1 punkti 5 muudatusega jäetakse HKMS § 175 lõikest 1 välja viide jõustunud kohtuotsuse avaldamisele. Kohtuotsus kuulub arvutivõrgus avalikustamisele pärast avalikult teatavastegemist. Jõustumata kohtuotsus avalikustatakse Riigi Teatajas koos märkega, et avalikustatud on jõustumise ootel kohtuotsus.

Muudatuse eesmärgiks on avalikustamisele kuuluvate kohtuotsuste (sh jõustumise ootel ja tühistatud) avalikustamine veebis sõltumata jõustumisest ja nende kättesaadavaks tegemine avalikkusele. Menetlusväline isik saab veebis tutvuda jõustumata kohtulahendiga ilma selleks kohtule taotlust esitamata. Menetlusosalise jaoks regulatsioon ei muutu, temal on võimalik endiselt lahend saada kas e-toimiku kaudu, elektrooniliselt või paber kandjal. Kohus toimetab otsuse viivitamata menetlusosalistele kätte (HKMS § 174).

Lahendil on automaatselt märged „jõustumise ootel“. Kui lahend tühistatakse või jõustub, siis vastav märged muutub. Sama kohtuasja eri kohtuastmete lahendid on Riigi Teataja veebilehel edasikaebuste kaudu seotud. Lahendil staatuse kuvamine on olulise tähtsusega eriti siis, kui on vaja viidata avalikustatud lahendile. Avalikkuse jaoks on tagatud õige informatsioon, kas tegemist on veel poolelioleva vaidlusega kohtus või menetlus on lõppenud ja lahend on jõustunud.

Paragrahvi 175 lõike 1 muudatuse rakendamine toob kaasa muudatusi kohtute tööprotsessis. Praegu tegeleb jõustunud kohtulahendite avalikustamisega kohtu kantselei. Kui lahend tuleb avalikustada pärast teatavastegemist, siis peab olema tagatud kantselei teavitamine menetleja poolt kohtulahendi tegemisest. Teine võimalus on, et pärast kohtuniku poolt lahendi allkirjastamist teeb kohtuistungis sekretär kohtute infosüsteemi kaudu vajalikud toimingud selleks, et lahend saaks veebis avalikustatud, ning kohtu kantselei jääb tööprotsessist välja.

Kuna enam ei pea kohus jälgima kohtulahendi jõustumist ja vastavalt sellele õigel ajal lahendit avalikustama, siis muudatus pigem lihtsustab kohtu töö korraldamist lahendite avalikustamisel.

Muudatuse tulemusena ei suurene kohtute töökoormus oluliselt, kuna kõik lahendid avalikustatakse jõustumisel juba praegu. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei avalikustata täielikult tühistatud lahendeid. Nende osakaal on väike: haldusasja tühistati 2022. aastal vaid 3,4% ehk selle võrra rohkem tuleb edaspidi kohtulahendeid avalikustada. 2022. aastal lahendasid halduskohtud 2736 haldusasja ja avalikustasid Riigi Teatajas 2315 lahendit (vaata tabel 4). Eelnõu muudatus toob kaasa umbes 90 täiendava lahendi avalikustamise aastas.

Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada KIS-is jõustumata kohtulahendite avalikustamise ja isikuandmete automatiseerimist ning avalikustatud lahendile „jõustumise ootel“ või „tühistatud“ määrke lisamist Riigi Teataja veebilehel.

Eelnõu § 1 punktiga 6 tunnistatakse kehtetuks HKMS § 175 lg 2. Kohtuotsuse arvutivõrgus avalikustamine ei ole enam sõltuvuses kohtuotsuse jõustumisest. Avalikustamisele kuuluv kohtuotsus avalikustatakse pärast avalikult teatavaks tegemist arvutivõrgus.

Kui menetlusväline isik soovib tutvuda arvutivõrgus osaliselt avalikustatud või avalikustamata kohtulahendi terviktekstiga, siis on tal võimalus tutvuda kohtuotsusega §-s 89 sätestatud alustel.

Eelnõu § 1 punkti 7 muudatusega jäetakse HKMS § 175 lõikest 3 välja termin „andmesubjekt“. Seni mõisteti andmesubjektina nii juriidilist kui füüsilist isikut. HKMS § 175 lõike 3 kohaselt võis juriidiline isik taotleda enda nime ja registrikoodi mitte avaldamist arvutivõrgus avalikustatud kohtulahendis. Kuid Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/679 artikli 4 p 1 kohaselt saab andmesubjektiks olla ainult füüsiline isik.

Seetõttu reguleeritakse §-s 175 kohtulahendite veebis avalikustamisel eraldi füüsiliste ja juriidiliste isikute andmete avaldamist.

Muudatuse kohaselt ei avalikustata arvutivõrgus füüsilisest isikust menetlusosalise ja tunnistaja nime ja isikuandmeid. Nimi tuleb asendada tähemärkidega. Seni kehtinud võimalus asendada nimi ka initsiaalidega ei taganud isiku täielikku pseudonüümimist.

Kohtuotsuste avalikustamisele seab piirangud eelkõige PS §-st 26 tulenev õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Kohtulahendite avalikustamisel tuleb tagada eriliiki isikuandmete kaitse ning see, et eraelu puutumatus ei kahjustataks. Seetõttu nähakse ette kohtulahendite avalikustamine arvutivõrgus ilma füüsilistest isikutest menetlusosaliste nimede ja muude isikuandmeteta.

Kui kohtulahend sisaldab füüsilise isiku füüsilisest isikust seadusliku esindaja andmeid ja nende andmete järgi on võimalik pseudonüümitud isikut identifitseerida, siis ei kuulu ka seadusliku esindaja nimi avalikustamisele.

Muudatus ei too kaasa täiendavat töökoormust kohtutele. Kohtute infosüsteemi andmetel avalikustati halduskohtumenetluses esimese ja teise astme kohtutes 2022. aastal muutmata kujul 35% kohtulahendeid. See arv sisaldab ka lahendeid, kus menetlusosalisteks olid ainult juriidilised isikud. Kohtud eemaldavad juba praegu Riigi Teatajas avalikustatavatest kohtulahenditest 65% -l isikuandmed.

Tabel 4. Halduskohtumenetluses 2022. a avalikustatud kohtulahendite arv

Kohus	Avalikustatud kohtulahendite arv	Avalikustatud muutmata kujul	Muutmata kohtulahendite osakaal
Tallinna Halduskohus	1354	241	18%
Tartu Halduskohus	961	555	58%
Tallinna Ringkonnakohus	719	181	25%

Tartu Ringkonnakohus	445	248	56%
Kokku	3479	1225	35%

Tallinna Halduskohus ja Tallinna Ringkonnakohus avalikustavad juba praegu kohtulahendeid ilma füüsilisest isikust menetlusosalise isikuandmeteta. Tartu Halduskohtus teeb otsustuse avalikustamise viisi kohta kohtunik.

Muudatus tagab menetlusosalisele kindluse, et tema isikuandmete avalikustamine on seadusega kaitstud ega sõltu konkreetse kohtus kehtivast avalikustamise korrast. Füüsilisest isikust menetlusosaline ei pea enam kohtu poole pöörduma isikuandmete eemaldamise taotlusega.

Eelnõus toodud muudatus võimaldab kohtulahendite ühetaolist avalikustamist ja avalikustatud lahendis ei muudeta hiljem isikuandmeid ehk lahendi avalikustamine kohtu poolt on ühekordne tegevus. Avalikustatud lahendid ei muutu aja jooksul, neile tekib ainult juurde märke jõustumise või tühistamise kohta.

Eelnõu § 1 punktiga 8 täiendatakse HKMS §-i 175 lõigetega 3¹ ja 3². Muudatus annab füüsilisele isikule võimaluse taotleda Riigi Teatajas avalikustatavas kohtulahendis enda isikuandmete avalikustamist. Taotluse võib esitada igal ajal, ka pärast lahendi jõustumist.

Kohtul on õigus keelduda isikuandmete avalikustamisest, kui avalikustatavad andmed võimaldavad tuvastada muu lahendis viidatud füüsilise isiku ning taotluse rahuldamisel kaotab mõtte teise isiku andmete pseudonüümimine.

Paragrahvi 175 lõikega 3² nähakse ette juriidilisest isikust menetlusosalisele õigus põhistatud taotluse alusel taotleda oma nime, registrikoodi ja aadressi avalikustamise piiramist. Muudatus on vajalik seetõttu, et § 175 lõike 3 muudatusega kaotatakse andmesubjekti mõiste ja seni oli juriidilisel isikul kui andmesubjektil õigus taotleda oma andmete varjamist. Seda õigust tagab edaspidi § 175 lõige 3². Eelnõu muudatuse kohaselt peab juriidiline isik oma taotlust põhjendama. Eraõigusliku juriidilise isiku huvi andmete varjamiseks võib olla seotud ärisaladuse, aga ka reputatsiooni kaitsmisega, samuti võidakse selliselt kaitsta juriidilise isikuga seotud füüsiliste isikute isikuandmeid.³¹

Sisuliselt ei muutu võrreldes kehtiva õigusega arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis juriidilise isiku nime avalikustamine või pseudonüümimine. Kohtulahend avalikustatakse koos juriidilise isiku andmetega, erandjuhtudel võib kohus asendada kohtuotsuses juriidilise isiku nime tähemärkidega ning ei avalikusta tema registrikoodi ega aadressi.

Muudatuse tulemusena kohtute töökoormus ei suurene. Seni esitasid füüsilisest isikust menetlusosalised kohtule taotlusi oma isikuandmete avalikustamise lõpetamiseks, edaspidi tuleb neil esitada vastupidine taotlus – nime avalikustamiseks.

Eelnõu § 1 punkti 9 muudatusega täpsustatakse, et HKMS § 175 lõikes 4 sätestatud eriliiki isikuandmete või muude andmete kaitse kohaldub ainult füüsilisele isikule.

Kui otsus sisaldab delikaatseid isikuandmeid või muid andmeid, mille avalikustamine võib oluliselt kahjustada isiku eraelu puutumatust, ning eraelu puutumatuse kahjustamist ei ole

³¹ Tsviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2017, § 462 lg 2 komm.3.2 (J.Lints,V.Köve)

võimalik vältida ka HKMS § 175 lõikes 3 sätestatud järgides, avalikustab kohus füüsilise isiku taotlusel või omal algatusel otsuse ilma eraelu puutumatus kahjustavate andmeteta, avalikustab üksnes otsuse resolutsiooni või ei avalikusta otsust.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2016/679 näeb ette eriliiki isikuandmete kaitse, seetõttu asendatakse § 175 lõikes 4 sõna „delikaatseid“ sõnaga „eriliiki“.

Eelnõu § 1 punktis 10 toodud HKMS § 175 lõike 6 muudatused on tingitud lõigete 2–4 muudatustest ja termini „andmesubjekt“ kaotamisest.

„Andmesubjekti“ asendatakse „huvitatud isikuga“ kuna § 175 lõigetes 4 ja 5 ettenähtud taotluse võib esitada nii füüsiline kui juriidiline isik.

Eelnõu § 1 punktiga 11 muudetakse määruste avalikustamise korda ja jäetakse HKMS § 179 lõikest 4 välja viide jõustunud lahendile.

Määrused, millega kaebus tagastatakse või jäetakse läbi vaatamata või lõpetatakse menetlus, avalikustatakse arvutivõrgus kohe pärast määruse tegemist. Muudatuse eesmärgiks on määruste avalikustamine juba enne jõustumist, et tagada ajakohase kohtupraktika suurem kättesaadavus avalikkusele.

Paragrahvi 179 täiendatakse teise lausega, mille kohaselt kompromissi kinnitamise määrus ei kuulu Riigi Teatajas avalikustamisele.

Muudatuse kohaselt ei kuulu avalikustamisele kompromissi kinnitamise määrused. HKMS § 154 lg-s 4 on sätestatud kohtu ülesanne teha kogu menetluse ajal kõik endast sõltuv, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel. Sageli soovivad pooled sõlmida kompromissi ja vältida kokkuleppe avalikustamist. Kuna kompromissi kinnitava kohtumääruse puhul kinnitab kohus poolte kokkuleppe, ega tee ise asjas sisulist lahendit, ei ole sellise lahendi avalikustamine vajalik ja eesmärgipärane.

Kohtute infosüsteemi andmetel kinnitasid halduskohtud 2022. aastal 46 ja avalikustasid 41 kompromissi, muutmata kujul avalikustati 20 määrust. Kompromisside avalikustamata jätmine ei anna kohtule märkimisväärset tööaja kokkuhoidu, kuid menetlusosalise jaoks tagab regulatsioon kompromissi konfidentsiaalsuse.

Eelnõu § 1 punktiga 12 täpsustatakse Riigikohtu veebilehel kassatsioonkaebuse menetluse võtmise taotluse lahendamise tulemuse avalikustamine. Paragrahvi 219 lõike 9 muudatuse kohaselt füüsilisest isikust menetlusosalise nimi asendatakse Riigikohtu veebilehel tähemärkidega. Sisult sama on ka § 173 lõike 4 muudatus, mis sätestab, et otsuse avalikult teatavastegemise aeg avaldatakse Riigi Teatajas ilma füüsilisest isikust menetlusosalise nimeta.

Muudatus on tingitud eelnõu § 1 punktist 5, mille kohaselt kuuluvad kohtuotsused arvutivõrgus avalikustamisele pärast avalikult teatavastegemist. Füüsilisest isikust menetlusosalise nime arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis ei avalikustata. Kohtulahend avalikustatakse kohe (sh jõustumise ootel ja tühistatud kohtulahendid) ning selleks, et füüsilisi isikuid ei oleks võimalik seostada konkreetse madalama astme pseudonüümitud lahendiga, ei kuulu nende nimed avalikustamisele ka Riigikohtu veebilehel.

Eelnõu § 1 punkti 13 muudatus täpsustab, et määrus avalikustatakse Riigi Teatajas. Kehtiva regulatsiooni kohaselt määrus avaldatakse arvutivõrgus (§ 265 lg 4).

Eelnõu § 1 punktiga 14 tunnistatakse kehtetuks HKMS § 292². Muudatus on tingitud § 175 lg 1 muudatusest, mille kohaselt kuuluvad seaduse jõustumisel avalikustamisele jõustumise ootel kohtulahendid.

3.2. Kriminaalmenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 2 muudetakse kriminaalmenetluse seadustikku.

Eelnõu § 2 punktiga 1 täiendatakse paragrahvi 11 lõikega 1¹. Muudatusega võimaldatakse kohtul otsustada kohtuistungis ülekandmise lubamine veebilehel. Veebilehel võib üle kanda avalikke kohtuistungeid. Veebilehel ülekandmise kasuks otsustamisel võtab kohus arvesse kohtumenetluse poolte huvisid ja avalikku huvi. Kohus peab hindama ülekande mõju kohtumenetluse poolte huvidele ja kõrvaltades seda avaliku huviga.

Kõnesoleva eelnõu tähenduses on avalikuks kohtuistungiks istungid, mille kohus viib läbi kohtusaalis kohtumenetluse poolte vahetul osavõtul; istungid, mille kohus viib läbi virtuaalruumis, ja istungid, kus osa kohtumenetluse pooltest viibib vahetult kohtusaalis, osa aga virtuaalruumis. Kohtuistungist võib üle kanda ka ainult heli või teatud osa kohtuistungist.

Info kohtuistungis avaliku ülekande kohta avalikustatakse ka Riigi Teataja veebilehel.

Kohtuistungis ülekande veebis saab toimuda ainult kohtu loal ja õigusemõistmise huvides.

Muudatuse eesmärgiks on võimaldada avalikkusele suuremat juurdepääsu kohtuistungitele ja tagada menetlusosalistele põhiseaduslik õigus avalikule kohtumenetlusele.

Muudatuse rakendamiseks on vaja kohtusaalides olevaid videokonverentsi seadmeid täiendada, et võimaldada istungeid kanda üle veebikeskkonnas. Vajalik on ka kohtute infosüsteemi ja Riigi Teataja arendus, et info istungi avaliku ülekande toimumise kohta oleks avalikustatud Riigi Teataja veebilehel kohtuistungis aja juures.

Eelnõu § 2 punktiga 2 tagatakse KrMS § 12 lõikes 4¹ määratud saladuse hoidmiseks kohustatud isikule kaebeõigus.

TsMS § 41 lg 3, mis kohaldub ka halduskohtumenetluses, sätestab sellise istungi avalikkuse piiramise, kuid sama paragrahvi lg 4 reguleerib ka edasikaebeõigust. Seega tagatakse edasikaebeõigus kõigile, keda kohus kohustas saladust hoidma.

Muudatuse eesmärgiks on tagada kõigile saladuse hoidmiseks kohustatud isikutele kaebeõigus ja ühtlustada TsMS-s ja KrMS-s sätestatud istungil teatavaks saanud saladuse hoidmise regulatsiooni.

Muudatuse tulemusena kõrvaldatakse ka ebaselgus kaebeõiguse esitamiseks õigustatud isikute ringi kohta (vt KrMS § 384 lg 1).

Eelnõu § 2 punktiga 3 piiratakse kohtuistungis avaliku ülekande salvestamist ja järelvaatamist. Kohtu veebilehel ülekantavat kohtuistungit võib salvestada, pildistada või järelvaadata vaid kohtu loal.

Muudatusega täpsustatakse KrMS §-s 13 sätestatud kohtuistungis talletamise piiramist ja lisatakse veebilehel ülekantava kohtuistungis regulatsioon.

Kehtiva seaduse kohaselt on vaja kohtu luba istungisaalis toimuva kohtuistungit talletamiseks (KrMS § 13 lg 2). Samamoodi peab ka kohtuistungit veebilehel ülekandmiseks olema kohtu luba istungi salvestamiseks, pildistamiseks või järelvaatamiseks.

Et kohtul oleks ülevaade ja kontroll kohtuistungit kuulavate ja jälgivate isikute ning nende tegevuse üle, peab istungi ülekannet vaadata sooviv isik end vastavas keskkonnas autentima.

Muudatuse rakendumiseks tuleb luua tehnilised tingimused, mis võimaldaks kohtul tuvastada veebilehel üle kantava kohtuistungil osaleja isik. Samuti tuleb luua tehnilised tingimused selleks, et kohus saaks kontrollida, et veebilehel toimuvat istungi ülekannet ei salvestata, pildistata ega järelvaadata kohtu loata.

Seni, kuni ei ole arendatud võimalust, et igaüks end autendib, peab kohus arvestama, et tal puudub võimalus salvestiste/piltide hilisemal kasutamisel teha kindlaks, kes kohtu keelust üle astus.

Eelnõu § 2 punkti 4 muudatusega täiendatakse seadustikku §-ga 160⁵ ja lisatakse menetlusvälise isiku kohtutoimikuga tutvumise kord. Menetlusväline isik saab õigustatud huvi korral toimikuga tutvuda asja menetlenud maakohtu loal.

Toimikuga tutvumise õiguse realiseerimiseks tuleb kohtule esitada kirjalik taotlus. Kohus võib taotlejalt nõuda ka õigustatud huvi tõendamist.

Kohtule jääb kaalutusõigus otsustada, kas tutvumistaotluse esitaja õigustatud huvi toimikuga tutvuda kaalub üles need õigused ja huvid, mis räägivad toimikule juurdepääsu võimaldamise vastu.³²

Menetlusväline isik peab toimikule juurdepääsu taotlust põhjendama. Ka EIK on selgitanud, et menetlusvälised isikud, kes taotlevad juurdepääsu kohtudokumentidele, peavad põhjendama, et nimetatud dokumendid sisaldavad üldist huvi pakkuvat teavet või on vajalikud isiku õiguste teostamiseks.³³

Selline kohtutoimikuga tutvumise regulatsioon on TsMS §-s 59 ja HKMS §-s 89. Muudatuse eesmärgiks on ühtlustada kohtutoimikuga tutvumise regulatsiooni kõigis menetlusliikides ja tagada avalikkusele selged reeglid õigusemõistmise avalikkuse kohta.

Eelkõige annab nimetatud muudatus ajakirjanikele võimaluse esitada toimikuga tutvumise taotlus avalikkuse tähelepanu all olevas kohtuasjas. Kuid taotluse võivad esitada ka kõik isikud, kellel on selleks õigustatud huvi. Toimikuga tutvumise võimalus nähakse ette pärast kohtumenetluse lõppemist. Toimikut tutvustab asja arutanud maakohus.

Kui toimikus olev või selle juurde kuuluv menetlusdokument sisaldab andmeid, mille suhtes on seadusega nähtud ette juurdepääsupiirang (riigi- või ärisaladuse või salastatud välisteabe kaitseks, kõlbluse või perekonna- või eraelu kaitseks, alaealise või kannatanu huvides, õigusemõistmise huvides jne), võimaldatakse dokumendiga tutvuda osas, milles see ei sisalda piiratud juurdepääsuga teavet.

³² RKKKm 16.04.2020 1-19-8262 <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-19-8262/17>

³³ EIK. Studio Monitori jt vs. Gruusia. 44920/09. 30.05.2020 p.-39-40 <http://hudoc.echr.coe.int/eng/?i=001-200435>

Kui menetlusedokumentid soovitakse koopiat, siis kohaldub KrMS § 160⁴. Tutvumisloa andmisest keeldumise vormistab kohus kirjaliku määrusena, mis on vaidlustatav määruskaebe korras.

Kohtute pressiesindajate andmetel esitasid ajakirjanikud perioodil 01.01.2022–31.12.2022 toimikuga tutvumiseks 217 taotlust, millest rahuldati 200. Kuna toimikuga tutvumise taotluste arv ei ole prognoositav, siis ei ole võimalik hinnata muudatuse mõju kohtute töökoormusele.

Kuid tutvumiskorra selge regulatsioon pigem lihtsustab kohtu tööd ja võimaldab tagada avalikkuse suurema juurdepääsu kohtumenetlusele. Kohtud otsustavad juba praegu kohtutoimikutega tutvumise lubamise üle, tegu on seadusemuudatusega, mis ei muuda kehtivat praktikat, kuid teeb selle õigusselguse huvides üheselt mõistetavaks.

Eelnõu § 2 punktidega 5–8 asendatakse KrMS §-s 169¹ ja § 315¹ lõikes 1 sõnad „kohtu veebileht“ sõnadega „Riigi Teataja“ vastavas käändes ning §-s 169¹, § 349 lõikes 5 ja § 360 lõikes 4 asendatakse sõna „avaldamine“ sõnaga „avalikustamine“.

Muudatusega täpsustatakse kohtuistungide toimumise ja kohtuotsuse kuulutamise aja avalikustamist veebilehel. Seni kehtiva regulatsiooni kohaselt tuleb nimetatud ajad avalikustada kohtu veebilehel. Praktikas avalikustavad kohtud kohtuteave Riigi Teatajas³⁴ ning kohtute veebilehtedel on viide, mis viib kasutajad õigele veebilehele. Kohtute veebilehtedel ei avalikustata kohtuistungide ega kohtuotsuse kuulutamise aega.

Sõna „avaldamine“ „avalikustamisega“ asendamise eesmärgiks on mõistete ühtlustamine. Riigi Teatajas avalikustatakse kohtuistungide toimumisajad, kohtulahendite avalikult teatavaks tegemise ajad ja kohtulahendid. Tegemist on kohtute poolt kohtumenetluse info ja kohtuotsuste avalikustamisega. Õigusselguse seisukohalt on otstarbekas kasutada edaspidi nii kohtuistungide aegade ja kohtulahendite teatavaks tegemise kohta kui ka kohtulahendite Riigi Teatajas avalikustamise kohta terminit „avalikustamine“.

Muudatus annab kohtumenetlusest huvitatud isikutele ja menetlusosalistele info, kus tegelikult on leitav neid huvitav informatsioon. Kohtu veebilehe asemel on selleks Riigi Teataja.

Eelnõu § 2 punktide 9–11 muudatusega jäetakse KrMS § 408¹ pealkirjast ja lõikest 1 välja sõna „jõustunud“ ja täiendatakse Riigikohtu poolt avalikustamisele kuuluvate määruste loetelu. Kohtuotsus ja seaduses ettenähtud kohtumäärus kuuluvad Riigi Teatajas avalikustamisele kohe pärast nende avalikult teatavastegemist. Kohtulahend avaldatakse Riigi Teatajas koos märkega, et avalikustatud on jõustumise ootel kohtulahend.

Avalikustamisele kuuluvada ka Riigikohtu tehtavad määrused kohtueelse menetluse käigus esitatud kaebuste suhtes. Tegemist ei ole menetlust lõpetavate määrustega KrMS § 408¹ mõttes, kuid õigusselguse mõttes tuleb reguleerida Riigikohtu õiguslik alus selliseid määruseid kohtupraktika ühtlustamise eesmärgil avaldada. Tagama peab, et lahendi avalikustamisel ei ilmneks asjaolusid, mis võivad kahjustada kriminaalmenetluse läbiviimist.

Muudatuse eesmärgiks on kõigi kohtuotsuste ja seaduses ette nähtud kohtumääruste (sh jõustumata ja tühistatud) avalikustamine veebis sõltumata lahendi jõustumisest ja nende avalikkusele kättesaadavaks tegemine. Kohtulahendist huvitatud isikutel on kohtulahendiga võimalik veebilehe kaudu tutvuda kohe lahendi tegemise järel. Avalikustamisele kuuluvad nii

---

³⁴ Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtuistungid_otsing.html

resolutiiv- kui ka tervikotsus. Kui kohus teeb lisaks resolutiivotsusele ka tervikotsuse, asendatakse avalikustatud resolutiivotsus tervikotsusega.

Avalikustatud jõustumata lahenditele lisatakse märge „jõustumise ootel“. Kui lahend tühistatakse või jõustub, siis märge muutub. Sama kohtuasja eri kohtuastmete lahendid on Riigi Teataja veebilehel edasikaebuste kaudu seotud.

Paragrahvi 408¹ lõike 1 muudatuse rakendamine toob kaasa muutusi kohtute tööprotsessis. Praegu tegeleb jõustunud kohtulahendite avalikustamisega kohtu kantselei. Kui lahend avalikustatakse pärast teatavakstegemist, siis peab olema tagatud kantselei teavitamine alates kohtulahendi tegemisest. Teine võimalus on, et pärast kohtu poolt lahendi allkirjastamist teeb kohtuistung sekretär kohtute infosüsteemi kaudu vajalikud toimingud lahendi veebis avalikustamiseks. Sel juhul jääb kohtu kantselei avalikustamise tööprotsessist välja. Arvestades, et muudatusega langeb ära kohtulahendi jõustamise ja õigel ajal avalikustamise jälgimise vajadus, lihtsustab tehtav muudatus kohtute tööd.

Muudatuse tulemusena ei suurene kohtute töökoormus märkimisväärselt, sest juba praegu kuuluvad kõik kohtuotsused ja seaduses ettenähtud määrused nende jõustumise korral avalikustamisele. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei avalikustata täielikult tühistatud lahendeid. Nende osakaal on väike: kriminaalmenetluses tühistati 2022. aastal vaid 0,4% ehk selle võrra rohkem tuleb edaspidi kohtulahendeid avalikustada. Ka resolutiivotsuste avalikustamine ja hilisem tervikotsusega asendamine ei too kaasa töökoormuse olulist tõusu. Kohtute infosüsteemi kohaselt oli 2022. aastal asendatud resolutiivotsuste osakaal 3,1% avalikustatud kohtulahenditest, täiendavalt tuleks avalikustada 167 resolutiivotsust.

Tabel 5. Kriminaalmenetluses 2022. a avalikustatud kohtulahendite ja resolutiivotsuste arv

Kohus	Avalikustatud kohtulahendite arv	Endiste resolutiivotsuste arv	Asendatud resolutiivotsuste osakaal
Harju Maakohus	1522	63	4,1%
Pärnu Maakohus	661	32	4,8%
Tartu Maakohus	1346	45	3,3%
Viru Maakohus	824	27	3,3%
Tallinna Ringkonnakohus	520	0	
Tartu Ringkonnakohus	527	0	
Kokku	5400	167	3,1%

Kriminaalmenetluses tehti 2022. aastal I ja II astme kohtutes kokku 14 042³⁵ lahendit, neist avalikustati 5400. Esimese astme kohtutes lahendati 2022. aastal 12 392 asja. Kui edaspidi

³⁵ I ja II astme kohtute 2022. a statistilised koondandmed: <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika>

avalikustada ka tühistatud lahendid, siis tuleb kriminaalasjades avalikustada aastas umbes 50 lahendit rohkem (0,4% kõigist lahendatud asjadest).

Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada KIS-is jõustumata kohtuotsuste resolutiiv- ja tervikotsuste ning kohtumääruste avalikustamise ja isikuandmete automatiseerimist. Süütuse presumptsiooni tagamise seisukohalt on oluline, et avalikustatud lahendil oleks märke „jõustumise ootel“, „osaliselt tühistatud“, „tühistatud“ või „jõustunud“. Nimetatud märgete lisamiseks on vajalikud kohtute infosüsteemi ja Riigi Teataja täiendavad arendused.

Eelnõu § 2 punktiga 12 jäetakse KrMS § 408¹ lõikest 2 välja isikuandmete asendamine initsiaalidega ja täpsustatakse, et avalikustamisele kuulub ka süüdistatava registrikood.

Muudatusega täpsustatakse kohtulahenditest isikuandmete asendamise viisi. Alaealise süüdistava ja teiste avalikustamisele mittekuuluvate teiste isikute nimed tuleb asendada tähemärkidega. Alaealise süüdistatava nimi ja isikukood avalikustatakse juhul, kui avalikustatav kohtulahend on vähemalt kolmas, milles alaealine on kuriteos süüdi tunnistatud. Alaealine süüdistatav on süüdistatav, kes kuritegu toime pannes oli alaealine³⁶.

Seni kehtinud võimalus asendada nimi ka initsiaalidega ei võimaldanud isikuandmete täielikku pseudonüümimist ja kohtulahendid olid seostatavad konkreetse isikuga. Füüsilisest isikust menetluspoole eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatus kaitse tagab eelkõige tema nime asendamine juhuslike tähemärkidega.

Muus osas jääb senine regulatsioon kehtima, süüdistatava nimi kuulub arvutivõrgus avalikustamisele ka jõustumise ootel kohtuotsustes ja avalikustamisele kuuluvates kohtumäärustes. Samuti tuleb avalikustada juriidilisest isikust süüdistatava nimi ja registrikood. Süüdimõistetud nime avalikustamise lõpetamine on sätestatud karistusregistri seaduse §-s 28.

Riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse, avalik-õigusliku juriidilise isiku või muu avaliku võimu kandja andmeid kohtulahendist ei eemaldata. Sarnaselt on reguleeritud kohtulahendite avalikustamine tsiviil- ja halduskohtumenetluses.

Muudatuse eesmärgiks on tagada kohtulahendite ühetaoline avalikustamine kõigis menetlusliikides.

Eelnõu § 2 punktiga 13 reguleeritakse õigeksmõistetud nime avalikustamist arvutivõrgus avaldatud kohtuotsuses.

Paragrahvi 408¹ täiendatakse lõikega 2¹ ja nähakse ette õigeksmõistetule õigus taotleda oma nime avalikustamise lõpetamist.

Muudatuse eesmärgiks on tagada õigeksmõistetud nime ühetaoline avalikustamine või avalikustamise lõpetamine kohtulahendites. Enne õigeksmõistva kohtulahendi avalikult teatavastegemist on õigeksmõistetud kohtumenetluses süüdistatav ja tema nimi kuulub avalikustamisele Riigi Teataja veebilehel nii kohtuistungite toimumise (KrMS § 169¹) kui ka kohtuotsuse kuulutamise aja teates (KrMS § 315¹ lg 1). Selles osas jääb kehtiv regulatsioon muutmata.

Samuti jääb kehtima KrMS § 408¹ lg 2 esimene lause, mille kohaselt süüdistatava nimi kuulub veebis avalikustatud kohtulahendis avalikustamisele. Isikul, kes on kogu kohtumenetluse olnud

---

³⁶ RKKKm 23.02.2022 1-08-14634 p11 <https://www.riigikohus.ee/et/lahendid?asjaNr=1-08-14634/40>

süüdistatava staatuses ja avalikkuse negatiivse tähelepanu all, võib olla põhjendatud ootus õigeksmõistmise korral oma au ja hea nime taastamisele. Seega tuleb nii õigeksmõistetule kui ka süüdimõistetule nimi avalikustada.

Kohtuotsuste avalikustamisele seab piirangud eelkõige PS §-st 26 tulenev õigus perekonna- ja eraelu puutumatusel. Kohtulahendite avalikustamisel tuleb tagada eriliiki isikuandmete kaitse ning see, et eraelu puutumatus ei kahjustataks.

Õigeksmõistetule nime avalikustamisel võib tekkida ka oht tema eraelu puutumatusel, sest tema nime seostatakse konkreetse kuriteoga. Seetõttu nähakse õigeksmõistetule ette võimalus taotleda kohtult oma nime avalikustamise lõpetamist veebilehel avalikustatud kohtulahendis. Kohus peab taotluse alusel õigeksmõistetule nime ja muud isikuandmed asendama tähemärkidega.

Õigeksmõistetul on õigus esitada taotlus ainult täieliku õigeksmõistmise korral, osalisel õigeksmõistmisel avalikustatakse nimi sarnaselt süüdimõistetule nimega. Juhul kui isik mõistetud esimeses astmes süüdi ja teises astmes õigeks, siis on õigeksmõistetul õigus taotleda oma nime eemaldamist ka tühistatud süüdimõistvast otsusest.

Eelnõu § 2 punktiga 14 jäetakse KrMS § 408¹ lõikest 3 välja sõnad „initsiaalide või“.

Muudatusega täpsustatakse kohtulahenditest isikuandmete asendamise viisi. Alaealise süüdistatava ja teiste avalikustamisele mittekuuluvate teiste isikute nimed tuleb asendada tähemärkidega.

Eelnõu § 2 punktiga 15 täiendatakse KrMS § 426 lõikega 5 ja laiendatakse arvutivõrgus avalikustamisele kuuluvate kohtulahendite ringi.

Pärast määruse tegemist kuulub KrMS §-s 408¹ sätestatud korras avalikustamisele ka §-s 426 lõikes 1 tehtud määrus. Avalikustatakse jõustumata lahend ja kuna süüdimõistetule nimi kuulub kohtuotsuses avalikustamisele, siis ka § 426 lõike 5 alusel tehtud määrustes tuleb süüdimõistetule nimi avalikustada.

Muudatuse eesmärgiks on näha ette suurema hulga kohtumääruste avalikustamine kui ainult menetluste lõpetamise kohtumäärused. Avalikkusel on huvi saada infot, mis saab süüdimõistetule karistusest, kas ta vabastatakse enne tähtaega. Ka kohtupraktika teavitamise seisukohast on vaja avalikkust informeerida kohtulahenditest, mille järgi süüdimõistetule vabastatakse tingimisi vangistusest enne tähtaja lõppemist. Tegemist on kohtuniku poolt ainuisikuliselt tehtud otsustustega.

Kohtute infosüsteemi andmetel jõustus 2022. aastal 619 maakohtu määrust, millega süüdimõistetule enne tähtaja lõppemist tingimisi vangistusest vabastati, neist avalikustati 153 lahendit. Muudatuse tulemusena tõuseb kohtute töökoormus, sest täiendavalt tuleb avalikustada umbes 466 lahendit aastas.

Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada KIS-is jõustumata kohtulahendite avalikustamise ja isikuandmete automatiseerimist ning avalikustatud lahendile „jõustumise ootel“, „tühistatud“ või „jõustunud“ märke lisamist Riigi Teataja veebilehel.

3.3. Riigi Teataja seaduse muutmine

Eelnõu §-ga 3 muudetakse Riigi Teataja seadust (RTS).

Eelnõu § 3 muudatusega täiendatakse RTS-i §-ga 2¹. Muudatuse kohaselt avalikustatakse Riigi Teatajas kohtute poolt e-toimiku kaudu kohtuotsuste avalikult teatavaks tegemise ajad, kohtulahendid, kohtuistungite toimumise andmed ning kohtulahendite kokkuvõtted.

RTS § 2 lõiked 2–5 sätestavad kogu teabe, mis Riigi Teatajas avaldatakse. RTS § 2 lõige 6 lubab Riigikogu, Vabariigi Valitsuse või Riigi Teataja väljaandja otsusel avaldada lisaks akte, mida ei ole loetletud.

Juba praegu avaldatakse Riigi Teatajas kohtute poolt kohtute infosüsteemi kaudu avaldatud otsuste avalikult teatavaks tegemise ajad, jõustunud lahendid ja istungi toimumise andmed.

Riigi Teatajas avaldatakse kokkuvõtteid Riigikohtu ning Euroopa Inimõiguste Kohtu lahenditest. Avaldatud on ka mõned Euroopa Kohtu lahendite kokkuvõtted. Kokkuvõtetele lisatakse seosed seaduse sätetega, süstematiseeritud märksõnadega ning teiste avaldatud kokkuvõtetega. Eraldi on loodud Euroopa Inimõiguste Kohtu artiklipõhine süstemaatiline liigitus. Riigikohtu lahendite kokkuvõtted liigitatakse Riigikohtu märksõnastiku alusel.

Seni on kohtuteabe Riigi Teatajas avalikustamise aluseks olnud RTS § 5, mille kohaselt võib Riigi Teatajas avaldada muud avaldatavate õigusaktidega seotud teavet.

Õigusloomepoliitika põhialuste³⁷ punkti 12.2.2 kohaselt koondatakse oluline õigusteave jätkuvalt Riigi Teatajasse ja selle kasutajasõbralikkust parandatakse. Olulise õigusteabe koondamine Riigi Teatajasse võimaldab kiiret, mugavat ja kasutajasõbralikku juurdepääsu olulisele õigusteabele.

Kasutajasõbraliku Riigi Teataja projekti tulemusel paraneb kasutusmugavus veelgi. Kavandatud on linkida viited õigusaktidele, siduda omavahel rohkem õigusteavet, võimaldada morfoloogilist sõnaotsingut jpm. Juba praegu on kohtulahendite kokkuvõtted ja Riigikohtu lahendid seotud neis käsitletud õigusaktide ja nende sätetega. Kavas on ka omavahel siduda samas kohtuasjas tehtud erinevad lahendid ning lisada muutmismärke lahenditele, mida kõrgema astme kohus muutnud on. Edaspidi loob kogu olulise õigusteabe, sh kohtuteabe koondamine Riigi Teatajasse eeldused õigusteabe leidmisel ja tõlgendamisel tehisaru (AI) rakendamiseks.

Kohtulahendite avalikult teatavaks tegemise ajad, kohtulahendid, istungi toimumise andmed ning kohtulahendite kokkuvõtted ei ole erandiks, vaid on alaliselt Riigi Teatajast kõigile kättesaadavad.

Seetõttu taotletakse ja on õigusselguse huvides, et kõigil oleks RTS-is sätestatust võimalik üheselt aru saada, et kohtute avaldatud kohtuteavet ja kohtulahendite kokkuvõtteid leiab Riigi Teatajast.

3.4. Tsviilkohtumenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 4 muudetakse tsviilkohtumenetluse seadustikku.

Eelnõu § 4 punktiga 1 täiendatakse TsMS §-i 42 lõikega 1¹. Muudatusega võimaldatakse kohtul otsustada kohtuistungi ülekandmise lubamine veebilehel. Veebilehel võib üle kanda

---

³⁷ Õigusloomepoliitika põhialuste aastani 2030 heakskiitmine. RT III, 17.11.2020, 2.
<https://www.riigiteataja.ee/akt/317112020002>

avalikke kohtuistungeid. Veebiülekanne saab toimuda ainult kohtu loal ja õigusemõistmise huvides.

Veebilehel ülekandmise kasuks otsustamisel võtab kohus arvesse menetlusosaliste huvisid ja avalikku huvi. Kohus peab hindama ülekande mõju menetlusosaliste huvidele ja kõrvutades seda avaliku huviga.

Veebilehel võib üle kanda avalikke kohtuistungeid, nii neid, kus istung toimub kõigi menetlusosaliste osalusel kohtusaalis, kui ka istungeid, mida peetakse ainult virtuaalruumi kaudu, ja istungeid, kus osa menetlusosalisi on saalis ja osa kaasatud virtuaalruumi kaudu. Kohtuistungist võib üle kanda ka ainult heli või teatud osa kohtuistungist.

Info kohtuistungist avaliku ülekande kohta avalikustatakse Riigi Teataja veebilehel.

Muudatus täiendab § 42 lõikes 1 sätestatud kohtuistungist ülekande lubamist. Seadusesse lisatakse võimalus kohtul omal algatusel ning õigusemõistmise huvides kanda istungit üle veebilehel.

Muudatuse eesmärgiks on tagada menetlusosalistele põhiseaduslik õigus avalikule kohtumenetlusele ja võimaldada avalikkusele suurem juurdepääs eelkõige virtuaalruumi kaudu toimuvatele kohtuistungitele.

Muudatuse rakendamiseks on vaja kohtusaalides olevaid videokonverentsi seadmeid täiendada, et võimaldada istungeid kanda üle veebilehel. Vajalik on ka kohtute infosüsteemi ja Riigi Teataja arendus, et info istungist avaliku ülekande toimumise kohta oleks avalikustatud Riigi Teataja veebilehel kohtuistungist aja juures.

Eelnõu § 4 punktiga 2 muudetakse TsMS § 59 lõike 3 sõnastust. Muudatuse kohaselt on menetlusvälisel isikul õigustatud huvi olemasolul võimalik taotleda kohtult toimikuga tutvumist ka kohtumenetluse ajal. Seni oli see võimalus pärast kohtumenetluse lõppu. Sisuliselt sama regulatsioon on ka HKMS § 89 lg-s 2.

Kohus küsib toimikuga tutvumise taotluse kohta poolte ja kolmandate isikute seisukohta. Kohus võib taotlejalt nõuda ka õigustatud huvi põhendamist. Õigustatud huvi korral poolte nõusolek vajalik ei ole.

Muudatusega jäetakse § 59 lõikest 3 välja viimane lause, mille kohaselt ei võinud seni tutvuda kinnises menetluses arutatud asja toimikuga. Kehtiva regulatsiooni kohaselt tervikuna kinniseks kuulutatud menetluses ei saa menetlusvälisele isikule toimikut kunagi tutvustada ja nimetatud piirang puudutab ka ajakirjanikke. Avaliku teabe seaduse (AvTS) § 40 kohaselt peavad juurdepääsupiirangutel olema kindlad ajalised tähtajad. Menetlusseadustikud kinnise menetluse juurdepääsupiirangu lõppemise tähtaegu ette ei näe ja toimiku juurdepääsupiirangut lõpetada ei võimalda. Toimik jääb avalikkuse eest suletuks tähtajatult.

Muudatuse eesmärgiks on võimaldada menetlusvälisel isikul tutvuda kohtu loal ka kinnises menetlus arutatud kohtuasja toimikuga. Menetluse või osa menetlusest kinniseks kuulutamine ei tähenda kogu toimiku kättesaadavaks tegemise keeldu. Kinnises menetluses toimikuga tutvumine toimub §-s 59 sätestatud tingimustel ja korras.

Kohus otsustab esitatud taotluse alusel konkreetse kohtuasja toimikuga tutvumisloa andmise või tutvumisloa andmisest. Kohus võib otsustada ka, et isikul on õigus tutvuda või saada ära kirju üksnes teatud osast toimikust.

Kohtute infosüsteemi andmetel oli tsiviilkohtumenetluses perioodil 01.01.2022–31.12.2022 lahendatud kohtuasjadest konfidentsiaalseid menetlusi umbes 1%. Tegemist on väga väikese osakaaluga kohtumenetlustest ja tutvumisloa andmise otsustamine ei too kaasa märgatavat töökoormust.

Eeldusel, et kinnised menetlused sisaldavad juurdepääsupiiranguga andmeid, toob nende eemaldamine enne toimiku tutvumiseks andmist kohtu kantseleile tööd juurde. Kuna pole võimalik ette näha, kui suurel määral hakkavad menetlusvälised isikud esitama taotlusi kinnises menetluses toimikuga tutvumise kohta, ei saa praegu prognoosida sellega seotud töökoormuse võimalikku tõusu.

Eelnõu § 4 punkti 3 muudatusega täiendatakse TsMS-i § 59 lõikega 4¹. Paragrahvi 59 lõikega 4¹ ühtlustatakse tsiviil- ja halduskohtumenetluses juurdepääsupiirangut (riigisaladus, salastatud välisteave, jälitusteave, asutuse siseseks kasutamiseks teave, eriliiki isikuandmed jne) sisaldava kohtutoimikuga tutvumise alused. Menetlusvälisel isikul ei ole võimalik tutvuda dokumentide osadega, mis sisaldavad juurdepääsupiiranguga teavet.

Paragrahvi 4 punktide 2 ja 3 muudatuste eesmärgiks on suurendada kohtumenetluse avalikkust, samal ajal tagades juurdepääsupiiranguga teabe kaitse.

Kohtutoimiku materjalidega tohib tutvuda ainult osas, mis ei sisalda juurdepääsupiirangut. Seega tuleb juurdepääsupiiranguga andmed kohtutoimikust enne tutvumiseks andmist eemaldada.

Muudatuse tulemusena teostub kohtuteabe suurem kättesaadavus sujuvalt.

Eelnõu § 4 punktiga 4 muudetakse TsMS § 59 lõike 5² esimest lauset ja täpsustatakse, et kohtul on võimalus ise otsustada, kas riigisaladust hoitakse kohtus.

Muudatus annab kohtule paindlikkust ise otsustada, kas riigisaladust hoitakse kohtus või mujal, nt Kaitsepolitseiametis, kui nad on esitanud kohtule tõendina riigisaladust. Praktikast on see ka nii seni toimunud. Kriisi olukorras on mõistlik, et kohtus oleks võimalikult vähe riigisaladust.

Eelnõu § 4 punktidega 5 ja 6 asendatakse TsMS §-s 343 sõna „avaldamine“ sõnaga „avalikustamine“ ja sõnad „kohtu veebileht“ sõnadega „Riigi Teataja“ vastavas käändes. Lõiget 3 täiendatakse muudatusega, mille kohaselt füüsilisest isikust menetlusosalise nimi asendatakse tähemärkidega.

Muudatusega täpsustatakse kohtuistungide toimumise aja avalikustamist veebilehel. Seni kehtiva regulatsiooni kohaselt tuleb nimetatud aeg avalikustada kohtu veebilehel. Praktikast avalikustavad kohtud kohtuteabe Riigi Teatajas³⁸ ning kohtute veebilehtedel on viide, mis viib kasutajad õigele veebilehele. Kohtute veebilehtedel ei avalikustata kohtuistungide toimumise aega.

Kohtuistungide toimumise aja avalikustamisel asendab kohus füüsilisest isikust menetlusosalise nime tähemärkidega. Eelnõu muudatuste eesmärk on tagada kohtumenetluses füüsilise isiku eraelu kaitse. Eelnõuga soovitakse tagada põhiseaduse mõte, et kohtupidamine on avalik, kuid teha seda nii, et inimestel ei kaoks julgus oma õiguste kaitseks kohtusse pöörduda. Kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemise aja teates ja kohtulahendites ei avalikustata edaspidi füüsilise isiku

---

³⁸ Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtuistungid_otsing.html

nime. Menetlusosaliste nimede avaldamine ei taga lõplikult isikuandmete võimaliku kuritarvitamise vältimist, sest süstemaatilise andmebaasi koostajal on võimalik veebilehelt kopeerida istungi ajad koos menetlusosaliste nimedega ning viia need hiljem asja numbri ja menetlusosaliste initsiaalide järgi omavahel kokku.³⁹ Kohtuistungite toimumise aja juures füüsilise isiku nime avaldamine ei taga eraelu kaitset ja seetõttu on eelnõus vastav muudatus. Kohtumenetlusest huvitatud isikutele on kohtuasja üldise kirjelduse järgi võimalik leida neid huvitavad istungid. Menetlusosalisi teavitab kohas kohtuistungite toimumisest (TsMS § 343).

Sõna „avaldamine“ „avalikustamisega“ asendamise eesmärgiks on mõistete ühtlustamine. Riigi Teatajas avalikustatakse kohtuistungite toimumisaegade, kohtulahendite avalikult teatavaks tegemise aegade ja kohtulahendite. Tegemist on kohtute poolt kohtumenetluse info ja kohtuotsuste avalikustamisega. Õigusselguse seisukohalt on otstarbekas kasutada edaspidi nii kohtuistungite ja kohtulahendite teatavaks tegemise kohta kui ka kohtulahendite Riigi Teatajas avalikustamise kohta terminit „avalikustamine“.

Muudatus annab kohtumenetlusest huvitatud isikutele ja menetlusosalistele info, kus tegelikult on leitav neid huvitav informatsioon. Kohtu veebilehe asemel on selleks Riigi Teataja.

Eelnõu § 4 punktiga 7 muudetakse TsMS § 452 lõiget 5 nii, et otsuse avalikult teatavaks tegemise aeg avalikustatakse Riigi Teatajas ilma füüsilisest isikust menetlusosalise nimeta. Sõna „avaldamine“ asendatakse sõnaga „avalikustamine“.

Muus osas säilitatakse § 452 lõige 5 senises sõnastuses, sealhulgas viimane lause, mille kohaselt on otsuse avalikult teatavaks tegemise aeg veebilehel 30 päeva pärast otsuse avalikult teatavaks tegemist.

Muudatusega täpsustatakse, et otsuse avalikult teatavaks tegemise aeg avalikustatakse kohtu veebilehe asemel Riigi Teatajas. Seni kehtiva regulatsiooni kohaselt tuleb nimetatud aeg avalikustada kohtu veebilehel. Praktikast avalikustavad kohtud kohtuteabe Riigi Teatajas⁴⁰ ning kohtute veebilehtedel on viide, mis viib kasutajad õigele veebilehele. Kohtute veebilehtedel ei avalikustata otsuse avalikult teatavaks tegemise aega.

Eelnõu § 4 punktide 8 ja 9 kohaselt kuuluvad kohtuotsused arvutivõrgus avalikustamisele alates avalikult teatavastegemisest.

Füüsilisest isikust menetlusosalise nime arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis ei avalikustata. Kohtulahend avalikustatakse kohe (sh jõustumise ootel ja tühistatud kohtulahendid) ning selleks, et füüsilisi isikuid ei oleks võimalik seostada konkreetse pseudonüümitud lahendiga, ei kuulu nende nimed avalikustamisele ka otsuse avalikult teatavastegemise aja avalikustamisel.

Muudatuse tulemusena on kohtupraktikast huvitatud isikutele võimalik leida vaidluse sisu järgi kohtulahendeid kohe pärast avalikult teatavastegemist ja nendega saab tutvuda Riigi Teataja veebilehe kaudu. Menetlusvälisel isikul on õigus esitada eelnõu § 4 punkti 2 muudatuse kohaselt kohtule taotlus tervikotsusega tutvumiseks. Kohus võib taotlejalt nõuda õigustatud huvi põhendamist.

³⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2017, § 343 p 3.3 (A. Pärsimägi)

⁴⁰ Riigi Teataja. https://www.riigiteataja.ee/kohtuteave/kohtuistungid_otsing.html

Muudatuse eesmärgiks on suurendada kohtupraktika kättesaadavust, samal ajal tagades füüsilisest isikust menetlusosalise eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatuse kaitse.

Eelnõu § 4 punkti 8 muudatusega jäetakse TsMS § 462 pealkirjast välja „jõustunud“. Kohtuotsused kuuluvad arvutivõrgus avalikustamisele kohe pärast avalikult teatavakstegemist.

Eelnõu § 4 punktide 9–11 muudatuse kohaselt sõnastatakse TsMS § 462 lõiked 1–2 ümber. Muudatus toob kaasa avalikustamisele kuuluvate kohtuotsuste avalikustamise Riigi Teatajas kohe pärast avalikult teatavakstegemist ja avalikustatud lahendis ei avalikustata füüsilisest isikust menetlusosalise nime, kuid füüsiline isik võib taotleda oma nime avalikustamist. Kohtulahend avalikustatakse Riigi Teatajas koos märkega, et avalikustatud on jõustumise ootel kohtulahend.

Kohtuotsus kuulub arvutivõrgus avalikustamisele kohe pärast avalikult teatavakstegemist (§ 462 lg 1). Muudatuse eesmärgiks on kõikide avalikustamisele kuuluvate kohtuotsuste (sh jõustumata ja tühistatud) avalikustamine veebis sõltumata jõustumisest ja nende kättesaadavaks tegemine avalikkusele.

Menetlusväline isik saab veebis tutvuda jõustumata kohtulahendiga ilma selleks kohtule taotlust esitamata. Lahendil on automaatselt märke „jõustumise ootel“. Kui lahend tühistatakse või jõustub, siis vastav märge muutub. Sama kohtuasja eri kohtuastmete lahendid on Riigi Teataja veebilehel edasikaebuste kaudu seotud.

Muudatuse kohaselt ei avalikustata arvutivõrgus füüsilisest isikust menetlusosalise ja tunnistaja nime ja isikuandmeid ning ei avalda tema isikukoodi, sünniaega, aadressi ega muid andmeid, mis võimaldavad teda otseselt või kaudselt identifitseerida (§ 462 lg 1¹). Kui kohtulahend sisaldab füüsilise isiku füüsilisest isikust seadusliku esindaja andmeid ja nende andmete järgi on võimalik pseudonüümitud isikut identifitseerida, siis ei kuulu ka seadusliku esindaja nimi avalikustamisele.

Nimi tuleb asendada tähemärkidega. Seni kehtinud võimalus asendada nime ka initsiaalidega ei taganud isiku täielikku pseudonüümimist.

Kohtuotsuste avalikustamisele seab piirangud eelkõige põhiseaduse §-st 26 tulenev õigus perekonna- ja eraelu puutumatusele. Kohtulahendite avalikustamisel tuleb tagada eriliiki isikuandmete kaitse ning see, et eraelu puutumatust ei kahjustataks. Seetõttu nähakse ette kohtulahendite avalikustamine arvutivõrgus ilma füüsilistest isikutest menetlusosaliste nimede ja muude isikuandmeteta.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) 2016/679 artikli 4 p 1 kohaselt on isikuandmeteks igasugune teave tuvastatud või tuvastatava füüsilise isiku kohta. Tuvastatav füüsiline isik on isik, keda saab otseselt või kaudselt tuvastada, eelkõige sellise identifitseerimistunnuse põhjal nagu nimi, isikukood, asukohateave, võrguidentifikaator või selle füüsilise isiku ühe või mitme füüsilise, füsioloogilise, geneetilise, vaimse, majandusliku, kultuurilise või sotsiaalse tunnuse põhjal.

Muudatus annab füüsilisele isikule võimalus taotleda kohtulahendis enda isikuandmete avaldamist (§ 462 lg 1²). Taotluse võib esitada igal ajal, st ka pärast lahendi jõustumist.

Kohtul on õigus keelduda isikuandmete avalikustamisest, kui avalikustatavad andmed võimaldavad tuvastada muu lahendis viidatud füüsilise isiku ning taotluse rahuldamisel kaotab mõtte teise isiku andmete pseudonüümimine.

Paragrahvi 462 lõikega 2 nähakse ette juriidilisest isikust menetlusosalisele õigus taotleda oma nime, registrikoodi ja aadressi avalikustamise piiramist.

Muudatus on vajalik seetõttu, et seni oli juriidilisel isikul kui andmesubjektidel õigus taotleda oma andmete varjamist. Kehtiva regulatsiooni kohaselt võis juriidiline isik taotleda oma nime ja registrikoodi mitte avaldamist arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis.

Eelnõu muudatuse kohaselt peab juriidiline isik oma taotlust põhjendama. Eraõigusliku juriidilise isiku huvi andmete varjamiseks võib olla seotud ärisaladuse, aga ka reputatsiooni kaitsmisega, samuti võidakse selliselt kaitsta juriidilise isikuga seotud füüsiliste isikute isikuandmeid.⁴¹

Sisuliselt ei muutu võrreldes kehtiva õigusega arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis juriidilise isiku nime avalikustamine või pseudonüümimine. Üldjuhul avalikustatakse kohtulahend koos juriidilise isiku andmetega, erandjuhtudel võib kohus asendada kohtuotsuses juriidilise isiku nime tähemärkidega ning ei avalikusta tema registrikoodi ega aadressi.

Eelnõu muudatuse eesmärgiks on suurendada kohtupraktika kättesaadavust, samal ajal tagades füüsilisest isikust menetlusosalise eriliiki isikuandmete ja eraelu puutumatus kaitse.

Muudatuse tulemusena kohtute töökoormus ei suurene oluliselt, kuna kõik lahendid avalikustatakse jõustumisel juba praegu. Kehtiva regulatsiooni kohaselt ei avalikustata täielikult tühistatud lahendeid. Nende osakaal on väike – tsiviilasju 0,8% ehk selle võrra rohkem tuleb edaspidi kohtulahendeid avalikustada.

Tsiviilkohtumenetluses avalikustasid kohtud perioodil 01.01.2022–31.12.2022. a 15 519 kohtulahendit, neist muutmata kujul ehk koos kõigi isikuandmetega 698 (4,5%) lahendeid.

Tabel 6. Tsiviilkohtumenetluses 2022. a avalikustatud kohtulahendid

Kohus	Avalikustatud kohtulahendid	Muutmata kujul avalikustatud	Muutmata kohtulahendite osakaal
Harju Maakohus	6684	214	3,2%
Pärnu Maakohus	1632	42	2,6%
Tartu Maakohus	3305	15	0,5%
Viru Maakohus	1984	4	0,2%
Tallinna Ringkonnakohus	1319	299	22,7%
Tartu Ringkonnakohus	595	124	20,8%
Kokku	15519	698	4,5%

⁴¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik II. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2017, § 462 lg 2 komm.3.2 (J.Lints,V.Köve)

Eelnõu muudatuse korral, et tsiviilkohtumenetluses ei kuulu avalikustamisele füüsiliste isikute isikuandmed, ei suurene kohtute töökoormus. Juba praegu pseudonüümitakse ligikaudu 95% lahendeid.

Paragrahvi 462 lõike 1 muudatuse rakendamine toob kaasa muudatusi kohtute tööprotsessis. Praegu tegeleb jõustunud kohtulahendite avalikustamisega kohtu kantselei. Kui lahend tuleb avalikustada pärast teatavakstegemist, peab olema tagatud kantselei teavitamine menetleja poolt kohtulahendi tegemisest. Teine võimalus on, et pärast kohtuniku poolt lahendi allkirjastamist teeb kohtuistungi sekretär kohtute infosüsteemi kaudu vajalikud toimingud selleks, et lahend saaks veebis avalikustatud, ning kohtu kantselei jääb tööprotsessist välja.

Kuid kuna kohus ei pea enam jälgima kohtulahendi jõustumist ja vastavalt sellele õigel ajal lahendit avalikustama, siis muudatus pigem lihtsustab kohtu töö korraldamist lahendite avalikustamisel.

Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada KIS-is jõustumata kohtulahendite avalikustamise ja isikuandmete automatiseerimist ning avalikustatud lahendile „jõustumise ootel“, „tühistatud“ või „jõustunud“ märke lisamist Riigi Teataja veebilehel.

Eelnõu § 4 punkti 12 muudatusega täpsustatakse, et TsMS § 462 lõikes 3 sätestatud eriliiki isikuandmete või muude andmete kaitse kohaldub ainult füüsilisele isikule.

Kohus avalikustab omal algatusel või füüsilisest isikust menetlusosalise taotlusel arvutivõrgus üksnes otsuse resolutsiooni või ei avalikusta otsust, kui otsus sisaldab eriliiki isikuandmeid ja kui otsuse ilma füüsilise isiku andmeteta avalikustamine võib oluliselt kahjustada isiku eraelu puutumatus.

Eelnõu § 4 punkti 13 muudatusega jäetakse TsMS § 462 lõikest 4 välja sõna „jõustunud“. Muudatuse kohaselt kuulub ka muud juurdepääsupiirangut sisaldav otsuse resolutsioon avalikustamisele kohe, ilma jõustumist ootamata.

Eelnõu § 4 punkti 14 muudatustega jäetakse TsMS § 466 lõikest 4 välja sõna „jõustunud“ ja täpsustatakse, et määrus avalikustatakse Riigi Teatajas. TsMS §-i 466 lõiget 4 täiendatakse teise lausega, mille kohaselt kompromissi kinnitamise määrused avalikustamisele ei kuulu.

Sellega muudetakse määruste avalikustamise korda.

Määrused, millega menetlus lõpetatakse või hagi läbi vaatamata jäetakse, avaldatakse arvutivõrgus pärast määruse tegemist. Jõustumata määrus avalikustatakse koos märkega, et avalikustatud on jõustumise ootel kohtulahend. Muudatuse eesmärgiks on määruste avalikustamine juba enne jõustumist, et tagada kohtupraktika suurem kättesaadavus avalikkusele.

Muudatuse kohaselt ei kuulu avalikustamisele kompromissi kinnitamise määrused. TsMS § 4 lg-s 4 on sätestatud kohtu ülesanne teha kogu menetluse ajal kõik endast sõltuv, et asi või selle osa lahendataks kompromissiga või muul viisil poolte kokkuleppel. Sageli soovivad pooled sõlmida kompromissi ja vältida kokkuleppe avalikustamist. Kuna kompromissi kinnitava kohtumääruse puhul kinnitab kohus poolte kokkuleppe ega tee ise asjas sisulist lahendit, ei ole sellise lahendi avalikustamine vajalik ega eesmärgipärane.

Kohtute infosüsteemi andmetel kinnitasid kohtud 2022. aastal 2862 kompromissi, pseudonüümitult avalikustati 2330. Nende Riigi Teatajas avalikustamata jätmine annab

kohtutele märgatava ressursi kokkuhoiu ja menetlusosalistele kindluse, et kompromiss jääb poolte vahele ega kuulu avalikustamisele.

Eelnõu § 4 punktidega 15–17 täiendatakse seadustikku arvutivõrgus avalikustamisele kuuluvate määruste liikidega. Muudatuse eesmärgiks on hagita menetluses kohtulahendite avalikustamise regulatsiooni täiendamine ja suurema hulga lahendite avalikkusele kättesaadavaks tegemine. Täpsustatakse, et hagita asjades avalikustamisele kuuluvad määrused avalikustatakse Riigi Teatajas, mitte kohtu veebilehel. Jõustumata määrus avalikustatakse koos märkega, et avalikustatud on jõustumise ootel kohtulahend.

Paragrahvi 479 lõike 1 kolmanda lause muudatuse kohaselt tuleb lisaks ringkonnakohtu ja Riigikohtu hagita menetlust lõpetavatele määrustele avalikustada ka samas asjas tehtud maakohtu lahend. Seni avalikustati hagita asjades kõik ringkonnakohtu ja Riigikohtu lahendid, kuid sama kohtuasja esimese astme kohtulahend ei ole avalik. Kohtupraktikaga tutvumise eesmärgil on vaja saada ülevaade kogu menetluse kohta.

Eelnõu § 4 punkti 15 muudatuse tulemusena on hagita menetluse ühe kohtuasja kõik lahendid, nii esimese, teise kui kolmanda astme omad, avalikustatud koos Riigi Teataja veebilehel.

Seadustikku täiendatakse §-dega 617¹ ja 618⁷. Eelnõu § 4 punktide 16 ja 17 muudatuse tulemusena peab kohus avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnoarajatise talumise asjades ning korteriomandi- ja korteriühistuseaduse alusel osutatavate teenuste asjades tehtud kohtumäärused avalikustama arvutivõrgus. Nimetatud kohtulahendite puhul on tegemist suure avalikuga huviga vaidlustega ja nende avalikustamine on olulise tähtsusega kohtupraktikaga tutvumise seisukohalt.

Muudatuse tulemusena tõuseb kohtute koormus mõningal määral. Ringkonnakohtud avalikustasid 2022. aastal 481 hagita kohtuasja lahendit, millest vaid 111 kohtulahendit olid avalikustanud ka esimese astme kohtud. Täiendavate lahendite avalikustamisest tuleneva töökoormuse leevendamiseks peab kogu avalikustamise funktsionaalsus olema täisautomaatne.

Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada KIS-is jõustumata kohtulahendite avalikustamise ja isikuandmete automatiseerimist ning avalikustatud lahendile „jõustumise ootel“, „tühistatud“ või „jõustunud“ märke lisamist Riigi Teataja veebilehel.

Eelnõu § 4 punkti 18 muudatusega täiendatakse § 679 lõiget 7 teise lausega, millega täpsustatakse Riigikohtu veebilehel kassatsioonkaebuse menetlusse võtmise taotluse lahendamise tulemuse avalikustamine. Muudatuse kohaselt asendatakse füüsilisest isikust menetlusosalise nimi Riigikohtu veebilehel tähepunktidega. Sisult sama on ka § 452 lõike 5 muudatus, mis sätestab, et otsuse avalikult teatavakstegemise aeg avaldatakse Riigi Teatajas ilma füüsilisest isikust menetlusosalise nimeta.

Muudatus on tingitud eelnõu § 4 punktist 9, mille kohaselt kuuluvad kohtuotsused arvutivõrgus avalikustamisele pärast avalikult teatavakstegemist. Füüsilisest isikust menetlusosalise nime arvutivõrgus avalikustatavas kohtulahendis ei avalikustata. Kohtulahend avalikustatakse kohe (sh jõustumise ootel ja tühistatud kohtulahendid) ning selleks, et füüsilisi isikuid ei oleks võimalik seostada konkreetse madalama astme pseudonüümitud lahendiga, ei kuulu nende nimed avalikustamisele ka Riigikohtu veebilehel.

3.5. Väärteomenetluse seadustiku muutmine

Eelnõu §-ga 5 muudetakse väärteomenetluse seadustikku.

Väärteomenetluse seadustiku § 50² lõiget 3 täiendatakse viitega kriminaalmenetluse seadustiku §-le 160⁵. Muudatuse eesmärgiks on ka väärteomenetluses võimaldada menetlusvälisele isikule tutvuda väärteoasja kohtutoimikuga.

Muus osas eelnõu eesmärkide saavutamiseks väärteomenetluse seadustikku muuta ei ole vaja, sest väärteomenetluse seadustiku § 2 kohaselt kohaldatakse juhul kui seaduses ei ole sätestatud teisiti väärteomenetluses kriminaalmenetluse sätteid, arvestades väärteomenetluse erisusi.

4. Eelnõu terminoloogia

Eelnõu ei sisalda uusi, vähetuntud ega võõrkeelseid termineid.

5. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Kavandatavad muudatused ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega.

6. Seaduse mõjud

Kohtute seaduse ja teiste seaduste muudatustega avalduvad HÕNTE § 46⁴² tähenduses sotsiaalne mõju ning mõju riigiasutustele.

Halduskohtumenetluse seadustiku ja teiste seaduste muutmisest mõjutatud sihtrühma võib jagada kolmeks: kohus, menetlusosalised ja avalikkus.

1. Kohtu all peetakse silmas menetlejaid, rahvakohtunikke ja kohtuametnikke. Kohtumenetluse avalikkuse tagamine on kohtu kohustus ning sellega tegelevad kohtus sõltuvalt konkreetsest toimingust kas kohtunik, istungisekretär, referent või kohtu pressiesindaja. Seisuga 01.01.2023 on Eestis ametis 245 kohtunikku⁴³, kes lahendavad kohtule esitatud taotlusi ja langetavad otsuseid avalikustamise küsimustes. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtutes töötab 82 referenti ja 166 kohtuistungisekretäri, kes puutuvad kokku kohtulahendite avalikustamisega. Kohtutoimikuid tutvustatakse ajakirjanikele pressiesindajate vahendusel. Kohtutes on tööil viis pressiesindajat.

2. Menetlusosalisteks on konkreetseesse kohtuasja puutuvad isikud, nagu kahtlustatav, süüdistatav, õigeksmõistetud, prokurör, esindaja, hageja, kostja, kaebaja, vastustaja ja kõik teised menetlusosalised. Prokuratuuri prokuröride arv on 191⁴⁴. Eesti Advokatuuris on 31.12.2022 seisuga 759 vandeadvokaati ja 321 vandeadvokaadi abi⁴⁵. Kohtute infosüsteemi andmete järgi osalesid 2022. a kohtumenetluses 56 596 füüsilist isikut ja 9129 juriidilist isikut.

3. Avalikkuse all peetakse silmas eelkõige isikuid, kes on kohtupraktikast huvitatud: professionaalsed menetlusosalised, juristid, ajakirjandus, üliõpilased jne. Sihtrühma suurust on raske määrata, kuid lisaks kohtupraktikast huvitatutele tuleb kindlasti arvesse võtta ka igapäevaselt meedia tarbijaid.

---

⁴² VV määrus nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“. <https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011228>

⁴³ Kohtute aastaraamat <https://aastaraamat.riigikohus.ee/kohtunikfond-2023-aasta-alguses/>

⁴⁴ Prokuratuur. <https://www.prokuratuur.ee/et/prokuratuur/personal>

⁴⁵ Eesti Adokatuur. <https://advokatuur.ee/est/advokatuur>

6.1. Kavandatav muudatus: jõustumise ootel kohtulahendite avalikustamine

6.1.1. Mõju menetlejatele ja kohtu korraldusele

Kõige olulisem mõju avaldub just kohtule. 2022. aastal avalikustasid I ja II astme kohtud 26 478 kohtuotsust ja määrust. Kohtulahendite avalikustamise eest vastutatavate ametnike jaoks toob kavandatav muudatus kaasa selles tööloigus ühtse praktika ja tänu sellele ka efektiivsema töökorralduse. Isikuandmete avalikustamise selge regulatsiooniga väheneb menetleja koormus teavitada kantseleid, kuidas lahend tuleb avalikustada. Füüsilistest isikutest menetlusosaliste nimede kohtulahendist eemaldamine on võimalik automatiseerida ja sellega vähendada kohtu koormust.

Tabel 7. Perioodil 01.01.2022–31.12.2022 avalikustatud kohtulahendite arv

Kohus	Haldusasjad
Tallinna Halduskohus	1354
Tartu Halduskohus	961
Tallinna Ringkonnakohus	719
Tartu Ringkonnakohus	445
Kokku	3479

Kohus	Tsiviilasjad	Kriminaalasjad	Väärteoasjad
Harju Maakohus	6684	1522	705
Pärnu Maakohus	1632	661	168
Tartu Maakohus	3305	1346	881
Viru Maakohus	1984	824	211
Tallinna Ringkonnakohus	1319	520	49
Tartu Ringkonnakohus	595	527	66
Kokku	15519	5400	2080

Kohtuametnikel on pärast seaduse jõustumist võimalik tööprotsesse lihtsustada, kuna madalama astme kohtud ei pea enam kontrollima, kas kõrgemas kohtuastmes on kohtulahend jõustunud või tühistatud. Kohtulahendi jõustamistoiming ja lahendi avalikustamine ei ole enam omavahel seotud. Eriti suure ressursi kokkuhoiu annab muudatus digitaalsete menetluste korral. Pärast lahendi jõustumist ei pea kohtud omavahel saatma teavitusi selleks, et anda märku, et jõustunud lahendi võib nüüd avalikustada.

Kuna kõik kohtulahendid kuuluvad avalikustamisele, siis kohus saab kohe pärast avalikult teatavakstegemist kohtulahendi Riigi Teataja veebilehel avaldada. Kohtul jääb ära päringutele vastamine seoses tehtud kohtulahenditega, eelkõige taotlustele isikuandmete eemaldamiseks. Kõigil huvilistel on võimalik avalikustatud ja isikuandmetest puhastatud kohtulahendiga tutvuda arvutivõrgus.

Kokkuvõtteks tähendab kõigis menetlusliikides jõustamata kohtulahendite avalikustamine põhimõttelist muutust, millega kaasneb ka kohtu tööprotsesside ümberkujundamine. Muudatuse rakendamiseks tuleb arendada KIS-is jõustumata kohtulahendite resolutiivosade ja tervikotsuste avalikustamise ja isikuandmete funktsionaalsust ja lahendile „jõustumise ootel“, „tühistatud“ või „jõustunud“ märke lisamise võimalust Riigi Teataja veebilehel.

Kohtulahendite avalikustamise efektiivsus toob eelduslikult kohtuametnikele kaasa aja kokkuhoiu ja kohus saab vabanevat ressursi suunata saabunud kohtuasjade menetlemisele. Kohtulahendite puhastamise ja avalikustamise töö automatiseerimine vähendab inimlike eksituste hulka. Seetõttu on riigi seisukohast vaadatuna muudatuse mõju menetlusprotsessile positiivne.

6.1.2. Mõju kohtumenetluses osalevatele isikutele

Menetlusosaliste jaoks tagab muudatus eelkõige õiguse avalikule kohtumenetlusele. Kohtuotsused tehakse menetlusosalistele kättesaadavaks nii nagu seni, selles osas eelnõu muutusi ei too.

Kuid arvestama peab, et suure avalikuga huviga kohtuasju kajastatakse meedias juba enne kohtumenetluse lõppu. Menetlusosaliste jaoks võib segadust tekitada jõustamata kohtulahendi kommenteerimine, kuid seaduse rakendamisega tuleb tagada kohtulahenditel selgelt eristuvad märged – „jõustumise ootel“, „tühistatud“, „jõustunud“.

Menetlusosalised peavad ka arvestama, et sõlmides kompromissi alles pärast kohtuotsuse avalikult teatavaks tegemist, jääb kompromissiga tühistatud otsus siiski Riigi Teatajas avalikuks. 2022. aastal oli maakohtutes 52 tsiviilkohtumenetlust sellised, kus kompromiss sõlmiti alles peale otsuse tegemist.

Isikuandmete avalikustamise regulatsioon annab menetlusosalisele kindla selguse, kuidas toimub tema nime arvutivõrgus avaldamine ja tagab eraelu puutumatuse. Kuna keskmiselt puutub inimene kohtumenetlusega kokku juhuslikult ja harva, on muudatuse mõju temale väike.

Menetlusosalise jaoks peaks muudatuse mõju olema pigem positiivne, kuna kohtute tööprotsesside ja koormuse ühtlustamise laiemaks eesmärgiks on tagada kõigis kohtutes mõistlik menetlusaeg ja kvaliteetsed lahendid ning sel viisil suurendada ka menetlusosaliste rahulolu. Seega saab muudatuse mõju menetlusosalistele hinnata väikeseks, kuid pigem positiivseks.

6.1.3. Mõju avalikkusele

Avalikkusele tagab muudatus eelkõige lihtsama juurdepääsu avalikule õigusemõistmisele.

Nendele ajakirjanikele, kes tegelevad kohtuteemade kajastamisega, on mõju oluline ja avaldamise sagedus tihe. Kindlasti toob muudatus kaasa olukorra, kus senisest enam jõuab kohtuvaidlusi meediasse. Seetõttu võib menetlusosalistel tulla tavapärasest rohkem meediaga suhtlust ette.

Kohtupraktikast huvitatud isikutele on mõju positiivne, sest kohtusüsteemi läbipaistvus ja usaldus suureneb. Positiivse mõjuna saab esile tuua ka selle, et inimestel hakkab kuluma vähem aega riigiga suhtlemiseks, et saada ligipääs neile huvipakkuvatele dokumentidele. Avalikkusele toob muudatus kaasa võimaluse tutvuda ajakohase kohtupraktikaga.

6.2. Kavandatav muudatus: tsiviil- ja kriminaalkohtumenetluses avalikustamisele kuuluvate kohtumääruste loetelu täiendamine

6.2.1. Mõju menetlejatele ja kohtu korraldusele

Avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajatise talumise asjades ning korteriomandi- ja korteriühistuseaduse alusel osutatavate teenuste asjades tehtud kohtumääruste avalikustamisega ei suurene kohtute koormus oluliselt. Neid lahendeid avalikustati juba siis, kui neid vaadati läbi hagimenetluses või on kohtud neid ka seni omal algatusel avalikustanud.

Tabel 8. Maakohtutes 2022. a jõustunud ja avalikustatud kohtulahendite arv

	Jõustunud kohtulahendite arv	Avalikustatud kohtulahendite arv	Avalikustatud kohtulahendite osakaal
Avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajatise talumise asjad	45	12	26,7%
Korteriühistu juhtorganite otsuste vaidlustamine	70	16	22,9%
Korteriühistuseaduse alusel osutatavate teenuste asjad	334	138	41,3%
KOKKU	449	166	37,0%

Täiendavalt tuleb kohtutel lisaks ringkonnakohtu ja Riigikohtu hagita menetlust lõpetavate määruste avalikustada ka samas asjas tehtud maakohtu lahend. Esimese astme kohtud lahendasid 2022. aastal 17 105 hagita menetluse asja ja ringkonnakohtud 992 hagita menetluse kohtuasja.⁴⁶ Osa ringkonnakohtusse edasi kaevatud kohtulahenditest kuulub ka senise regulatsiooni järgi avalikustamisele.

Täiendavat töökoormust toob kohtutele tingimisi enne tähtaega vangistusest vabastamise lahendite avalikustamine ja mõju võib pidada oluliseks, kuna seni avalikustasid kohtud vaid 24% seda liiki kohtulahenditest. Kohtute infosüsteemi andmetel jõustus 2022. aastal 619 maakohtu määrust, millega süüdimõistetud enne tähtaja lõppemist tingimisi vangistusest vabastati, neist avalikustati 153 lahendit. Muudatuse tulemusena tõuseb kohtute töökoormus, sest täiendavalt tuleb avalikustada umbes 466 lahendit aastas.

Suurema hulga kohtulahendite avalikustamine tagab kohtumenetluse suurema avalikkuse. Seetõttu on riigi seisukohast vaadatuna muudatuse mõju menetlusprotsessidele positiivne.

6.2.2. Mõju kohtumenetluses osalevatele isikutele

⁴⁶ I ja II astme kohtute 2022. a statistilised koondandmed. <https://www.kohus.ee/eesti-kohtud/kohtute-menetlusstatistika>

Mõju kohtumenetluses osalevatele isikutele on kirjeldatud punktis 6.1.2. Lisada võib, et ka menetlusosalistel on võimalik suurema hulga kohtulahendite avalikustamise korral saada ülevaadet, kuidas kohus on sama sisuga vaidlust enne lahendanud, mis on positiivne.

6.2.3. Mõju avalikkusele

Kohtupraktikast huvitatud isikutele on mõju positiivne, sest kohtusüsteemi läbipaistvus ja kohtupraktika kättesaadavus suureneb. Tihti kaasneb karistusest ennetähtaegse vabastamisega suur avalik huvi: mis saab süüdimõistetu karistusest, kas ta vabastatakse enne tähtaega või karistus asendatakse. Samuti on avalikult kasutatavale teele juurdepääsu ja tehnorajalise talumise asjades ning korteriomandi- ja korteriühistuseaduse alusel osutatavate teenuste asjades tegemist suurt avalikku huvi tekitavate vaidlustega ja nende avalikustamine on olulise tähtsusega kohtupraktikaga tutvumise seisukohalt.

Avalikkusele toob muudatus kaasa võimaluse tutvuda ajakohase kohtupraktikaga.

6.3. Kavandatav muudatus: kohtutoimikuga tutvumine kriminaalkohtumenetluses ning tsiviil- ja halduskohtumenetluse kinnises menetluses

6.3.1. Mõju menetlejatele ja kohtu korraldusele

Kohtute infosüsteemi andmetel on tsiviilkohtumenetluses kinniseid menetlusi 1% ja halduskohtumenetluses on kinniste menetluste osakaal 2%. Tegemist väga väikese osakaaluga kohtumenetlustest ja tutvumisloa andmise otsustamine ei too kaasa märgatavat töökoormust. Eeldusel, et kinnised menetlused sisaldavad juurdepääsupiiranguga andmeid, toob nende eemaldamine enne toimiku tutvumiseks andmist kohtu kantseleile tööd juurde.

Kriminaalkohtumenetluses otsustavad kohtud juba praegu kohtutoimikuga tutvumise üle. Kuna pole võimalik ette näha, kui suurel määral hakkavad menetlusvälised isikud esitama taotlusi kinnises menetluses toimikuga tutvumise kohta, ei saa praegu prognoosida muudatusega seotud mõju ulatust.

6.3.2. Mõju menetlusosalistele

Menetlusosaliste jaoks tagab muudatus eelkõige õiguse avalikule kohtumenetlusele. Kinnises menetluses ja kriminaalasjas kohtutoimikutele avalikkuse juurdepääsu võimaldamine on oluline ka menetlusosalise jaoks.

Suurema hulga kohtutoimikutega tutvumine tagab kohtumenetluse avalikkuse põhimõtte praktikas rakendumise ja kaitse kohtu võimaliku omavoli eest. Seega on menetlusosalistele muudatuse mõju pigem positiivne.

6.3.3. Mõju avalikkusele

Kõige olulisem mõju avaldub just avalikkusele. Seni ei olnud menetlusvälistel isikutel võimalik tutvuda kinnises menetluses arutatud kohtuasja toimikuga. Samuti oli reguleerimata kriminaalmenetluses kohtutoimikuga tutvumine.

Avalikkuse jaoks on muudatuse mõju positiivne, sest võimaldab kohtu loal saada juurdepääsu kriminaalmenetluses kohtutoimikule ja kinnises menetluses tsiviil- ja haldusasja kohtutoimikule.

6.4. Kavandatav muudatus: kohtuistungite avalikud ülekanded kohtu veebilehel

Kohtuistungite veebis ülekandmine tagab sarnaselt eelnevate muudatustega kohtumenetluse avalikkuse kõikide sihtgruppide jaoks.

Avalikkusele toob muudatus kaasa võimaluse osaleda kohtuistungitel video teel. Kohtul on võimalik omal algatusel õigusemõistmise huvides teha istungist veebiülekanne. Seega saab muudatuse mõju kõigile sihtgruppidele pidada positiivseks.

Ebasoovitava mõjuna on võimalikud tõrked veebiülekannetes, mis toovad kaasa lisaülesandeid veebiülekannete eest vastutavatele isikutele.

6.5. Kavandatav muudatus: kriminaalkohtumenetluses istungil avalikuks saanud teabe avalikustamise piirang

Muudatus on olulise mõjuga menetlusvälisele isikule, kellele kohus on määranud istungil teatavaks saanud asjaolude saladuses hoidmise kohustuse. Muudatus toob talle kaasa kaebeõiguse.

Menetleja ja menetlusosalise jaoks on muudatus väike, kuna puudutab eelkõige menetlusvälise isiku kaebeõigust.

6.6. Muudatuste koondmõju ettevõtjate ja/või kodanike halduskoormusele

Planeeritavad muudatused füüsiliste ja juriidiliste isikute senist halduskoormust teadaolevalt ei mõjuta.

7. Seaduse rakendamisega seotud riigi ja kohaliku omavalitsuse tegevused, eeldatavad kulud ja tulud

Võimalikud kulud. Muudatusega kaasnevad kahtlemata olulised kulud.

Jõustumise ootel kohtulahendite avalikustamine, isikuandmete eemaldamine kohtulahenditest, Riigi Teatajas kohtulahendile „jõustumise ootel“ märke ja istungitele veebilinkide kuvamine vajavad olulisi arendustöid kohtute infosüsteemis, e-toimiku süsteemis ja Riigi Teataja infosüsteemis. Riigi Teatajas peab olema näha info lahendi olekute kohta ja olekute muutumisel peab muutunud oleku info jõudma Riigi Teatajasse. Lahendi failist peab nähtuma info selle kohta, et avalikustatud lahend ei ole jõustunud, see eeldab lahendisse ühe võimalusena näiteks vastava märke lisamist avalikustatava faili loomisel KIS-is. Kui lahendi olek muutub, siis tuleb avalikustatud „jõustumise ootel“ mäkkega fail ka Riigi Teatajas asendada. Sellise märke lisamise funktsionaalsus KIS-is puudub. KIS-is puudub ka automaatse asendamise funktsionaalsus.

Praegu on kohtus kasutusel lahendus, mis eemaldab karistuse kustumisel süüdimõistetud nime kohtulahendist ja avalikustab uue lahendi. Muudatuse rakendamiseks tuleb täiendada isikuandmete eemaldamise tarkvara komponenti, et oleks võimalik kõigi füüsiliste isikute andmete automaatne pseudonüümimine.

Kohtuistungite hea kvaliteediga veebiülekannete jaoks on vaja juurde soetada kohtusaali videokonverentsi seadmeid. Kohtuistungil loomisel ja olemasoleva kohtuistungil andmete muutmisel peab olema KIS-ist võimalik siduda istungiga ka link, millelt saab näha kohtuistungil veebiülekanne. Veebiülekanne lingi osas andmestik e-toimikus puudub. Istungi andmete (korduv)kinnitamisel peab veebiülekanne link jõudma Riigi Teataja istungi andmetesse või tuleb Riigi Teatajas luua eraldi nimekiri veebiülekannetest. Veebiülekannele hoiatuse lisamine,

et salvestamine ei lubatud eeldab arendustöid veebiülekanne keskkonnas sõltuvalt sellest, millist keskkonda selleks kasutatakse

Kohtulahendite isikuandmetest puhastamise ja avalikustamise KIS-i kasutajaliidese arendused on planeeritud valmima hiljemalt 01.12.2023. Projekti "Kohtulahendite puhastamine" rahastatakse Euroopa Liidu struktuurivahenditest 400 000 euro ulatuses.

Võimalikud tulud. Eelnõuga ei kaasne riigile otseseid tulusid, küll aga võimaldavad eelnõu alusel loodavad efektiivsemad protsessid hoida kokku nii menetlejate kui ka menetlusega kokku puutuvate isikute tööaega ning ressursi.

Mitterahalise tuluna võib välja tuua kohtumenetluse läbipaistvamaks muutumise.

8. Rakendusaktid

Seadusemuudatuse rakendamiseks ei ole vaja kehtestada uusi ega muuta olemasolevaid rakendusakte.

9. Seaduse jõustumine

Seaduse vastuvõtmise ja jõustumise vahele peab jääma vähemalt kuus kuud, et võimaldada infosüsteemide arendamist ja kohtu tööprotsesside sujuvat muutmist. Seaduse jõustumisajaks nähakse ette 2024. aasta 1. september.

10. Eelnõu kooskõlastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks ministriumitele ning arvamuse avaldamiseks Riigikohtule, esimese ja teise astme kohtutele, Eesti Kohtunike Ühingule, Õiguskantsleri Kantseleile, Eesti Advokatuurile, Riigiprokuratuurile, Registrite ja Infosüsteemide Keskusele, Andmekaitse Inspeksioonile, Tartu Ülikooli õigusteaduskonnale ja Eesti Meediaettevõtete Liidule.